

WIELEWAAL

maandblad
jaargang 51
februari 1985

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor vogelstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, G. HUYSKENS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN, G. BURGGRAEVE, P. MAES, Graaf L. LIPPENS, Dr. H. WILLE, Ir. M. HERREMANS, L. MATTHÉ.

Buitenlands corresponderend redactieraadslid
K.J. EIGENHUIS (Nederland)

WIELEWAAL is een uitgave van de Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staat jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Overige leden:

R. WILLOCKX, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek; E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel;
D. VAN DAELE, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge; J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas;
W. ROGGE MAN, Gentsesteenweg 161, 9300 Aalst; P. HERROELEN, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Andere landen: 600 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41.22.52.

Alle briefwisseling in verband met de inhoud van het maandblad dient gericht aan het redactieadres, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Briefwisseling aangaande administratie en bestelling van het tijdschrift dient gestuurd naar het secretariaat van de vereniging, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Eerste waarneming van een Koningseider *Somateria spectabilis* in België

Roland François

First record of King Eider *Somateria spectabilis* in Belgium

Donderdag 13 december 1984 rond 13.00 uur bemerkte ik een dobberende eend in het Vuurtorendok in de haven van Oostende. In het Vuurtorendok liggen oude vissersschepen gemeerd, evenals enkele baggerschepen met buisstukken. Het dok is ongeveer 5 à 6 meter diep. Op het eerste zicht leek het mij een Eider *Somateria mollissima* in een van zijn variabele tussenkleden. Daar de vogel, rustend met de kop tussen de veren, aan het afdrijven was, besloot ik naar de overzijde van het dok te gaan om hem beter te kunnen waarnemen.

Met mijn kijker Zeiss 8 x 56 bekeek ik daar de eend, die intussen een eind verder gezwommen was, aandachtig. Zij leek mij iets kleiner dan een Eider. De kop was donkerbruin met enkele witte vlekken rond de ogen, en stak schril af tegen de witte hals en borst die licht gespikkeld was. Over de witte keel was een dwarse donkere streep en bij de overgang van hals naar borst was er een opvallende, scherp begrensde dwarse zwarte band. Erg in het oog springend was de gedeeltelijk oranje-gele snavel die niet zover doorliep als bij een Eider, met snavelschilden er bovenop tot tegen het voorhoofd. Het oog leek mij donker en vertoonde een licht gele oogrand (zie mijn veldtekening).

Toen de zon even doorbrak maakte ik enkele dia's, vanuit mijn wagen, gezien mijn vrees de vogel te verjagen. Hij was niet erg schuw en in

goede gezondheid, hoewel ik vreesde dat het water van dit herstellingsdok hem zou kunnen bevuilen.

De bovenzijde was tweekleurig: donkerbruin met bijna zwarte overlangse brede banden. Ook waren er zwarte banden in de flank. Een voor mij onbekend patroon; misschien ging het hier om een jonge vogel in een of ander jeugdkleed. Verder had hij een puntige staart.

Hoewel het voor mij stilaan waarschijnlijker werd, durfde ik echter nog steeds niet met zekerheid stellen dat het hier om een Koningseider *Somateria spectabilis* ging.

Vervolgens begon de vogel te duiken. Het viel mij op dat hij steeds de staart en de vleugels spreidde zoals Eiders dat doen vooraleer hij met een lichte opsprong in het water dook. Na zowat een minuut kwam hij terug boven met een krab. Ik zag hem zo een viertal krabben naar boven brengen en opeten met telkens hetzelfde scenario... spoelen en oppeuzelen. Naargelang de grootte van zijn prooi leverde hij meer of minder inspanningen om de krabben naar binnen te werken: de kop schuddend, of onder water stekend, hevig slikkend, en hierbij bovendien belaagd door de aanwezige Kokmeeuwen *Larus ridibundus*. Bij het duiken waren in laatste instantie ook de oranje poten te zien, die mij nog meer aan een Koningseider deden denken.

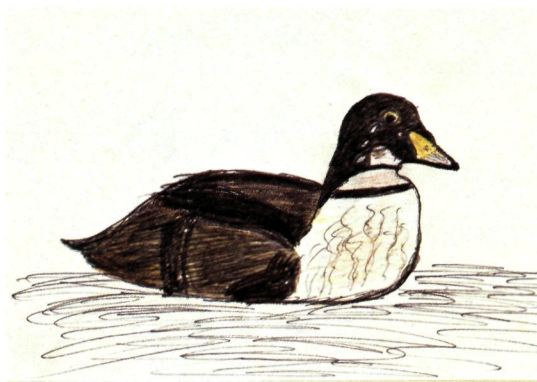
In de late namiddag dook de vogel aan de

Somateria spectabilis, Oostende, januari 1985

Foto: R. François

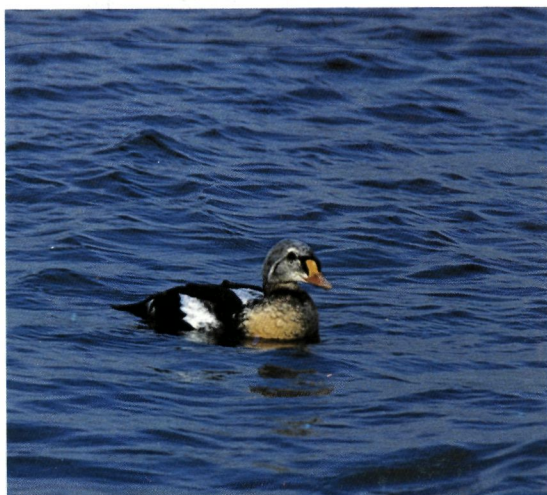
Veldtekening, 13 december 1984

R. François

Somateria spectabilis in eerste zomerkleed, Oostende, 13 december 1984

Foto: R. François

Somateria spectabilis in tweede zomerkleed, IJmuiden (NI), januari 1982

Foto: M. Verdonck

overzijde van het dok, waar de baggerschepen gemeerd liggen. Onderaan deze schepen zijn allerhande schelpdieren te vinden, die zich hebben vastgezet op de romp en ook op de pontons. Misschien kon de vogel duikend enkele van die schelpdieren lospijken, zoals Eiders dat soms doen onderaan de balken van het staketsel, die onder water eveneens met mossels en andere schaaldieren begroeid zijn.

Daar ik echter nog steeds niet honderd procent zeker was van mijn determinatie verwittigde ik 's anderendaags Paul Lingier en deed hem heel mijn verhaal. Deze kwam onverwijd ter plaatse en kon dadelijk bevestigen dat het om een jonge Koningseider ging, in een of ander jeugdkleed, nog nader te onderzoeken. Ongetwijfeld een van de eerste, zoniet de eerste waarneming voor België. Wij waren in de wolken!

We observeerden de vogel verder met mijn telescoop Zeiss 40 x 60. Nu en dan vloog de eend rond in het Vuurtorendok. De bovenzijde was donkerbruin. Vooral de donkerbruine kop, contrasterend met de bleke keel, hals en borst met de zwarte band vielen op. De vlucht „leek” mij niet zo zwaar als van een Eider. Zo kwam de Koningseider ook in het aanpalende Visserijdok en vervolgens in de Havengeul terecht en voor het staketsel op volle zee waar hij nu en dan opgejaagd werd door in- en uitvarende schepen. Van tevens aanwezige Eiders en enkele Zeekoeften *Uria aalge* trok hij zich in het geheel niets aan. De vogel was bij het ter perse gaan van deze nota nog steeds ter plaatse en werd nog door tientallen veldornithologen, zowel uit België als uit Nederland geobserveerd.

Volgende bijzonderheden werden nog opgetekend. Naargelang de belichting vertoonde de witte, gespikkelde borst een min of meer lichtroze gloed zoals bij een mannetje Eider. Deze witte, gespikkelde borst reikte slechts tot aan het wateroppervlak, want van daar af naar onder en achter toe werd de borst bruin.

Wanneer de vogel zich uit het water verhief en met de vleugels sloeg, zoals Eiders dit doen, was op de ondervleugel een lichte lange streep zichtbaar. Na het drinken van zeewater wierp de vogel de kop achterover, eveneens een Eidergedrag. De duiktijden bedroegen van 39 tot 74 seconden, vermoedelijk in verhouding tot de duikdiepte.

Op grond van de waargenomen kenmerken en refererend naar de literatuur ter zake (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1969; Cramp & Simmons, 1977) mag worden aangenomen dat het een eerstejaars mannetje Koningseider betrof in eerste zomer- of wisselkleed („first alternate plumage” of „first immature breeding plumage”).

De Koningseider is broedvogel van de meeste arctische eilanden en kusttoendragebieden van Azië en Noord-Amerika. 's Winters en 's zomers vertoefd de soort langs de kusten van arctisch

Rusland, Noorwegen en IJsland. Minder frequent wordt zij waargenomen in voornamelijk Finland, Zweden, Noord-Engeland en Ierland. Het is een echt arctische vogel die verkiest in de noordelijke wateren te blijven zolang hij door het ijs niet gedwongen wordt deze streek te verlaten.

Onze waarneming betekent het eerste gedocumenteerde geval voor België. Een vroegere waarneming te Zandvoorde bij Oostende *Gerfaul-Giervalk* 46: 230, 1956) wordt wel vermeld in Bauer & Glutz von Blotzheim (1969), doch werd verworpen door de Commissie voor de Belgische Avifauna (1967) en werd evenmin opgenomen door Lippens & Wille (1972). Een andere melding (*Wielewaal* 47: 454) werd tot nog toe evenmin door de Belgische homologatiecommissie als aanvaard gepubliceerd.

In Nederland werd de soort reeds driemaal vastgesteld: op 16 januari 1966 te Wissekerke, Zeeland (Commissie voor de Nederlandse Avifauna, 1970), op 31 mei 1975 te Wieringen, Noord-Holland (Tekke, 1977), en tijdens de winter van 1981-1982 op Texel en nadien bij IJmuiden (Maas & Maassen, 1982).

Onze regio oefent blijkbaar een grote aantrekkingskracht uit op eidereenden in het algemeen want, waar de Eider gedurende het gehele jaar in een redelijk aantal aan onze kust voorkomt, konden wij onlangs ook een tweetal Stellers Eiders *Polysticta stelleri* (zie elders in dit nummer) en „last but not least” nu ook de Koningseider waarnemen.

Dankwoord

Mijn oprechte dank aan Paul Lingier, evenals aan dokter Klaas J. Eigenhuis en Dr. Hubert Meeus,

die beiden de vogel kwamen observeren, voor hun hulp en enkele aanvullingen

Bibliografie

- Bauer K.M., U.N. Glutz von Blotzheim, 1969. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 3 (Nachdruck 1980). Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967. *Avifauna van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Commissie voor de Nederlandse Avifauna, 1970. *Avifauna van Nederland*. Tweede druk. Leiden, E.J. Brill.
- Cramp S., K.E.L. Simmons, 1977. *The birds of the western Palearctic*. Volume I. Oxford University Press.
- Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Maas F.J., E.J. Maassen, 1982. Koningseider in Noordholland in winter van 1981/82. *Dutch Birding* 4: 2-5.
- Tekke M.J., 1977. Ornithologie van Nederland 1974 en 1975. *Limosa* 50: 34-60.

Résumé

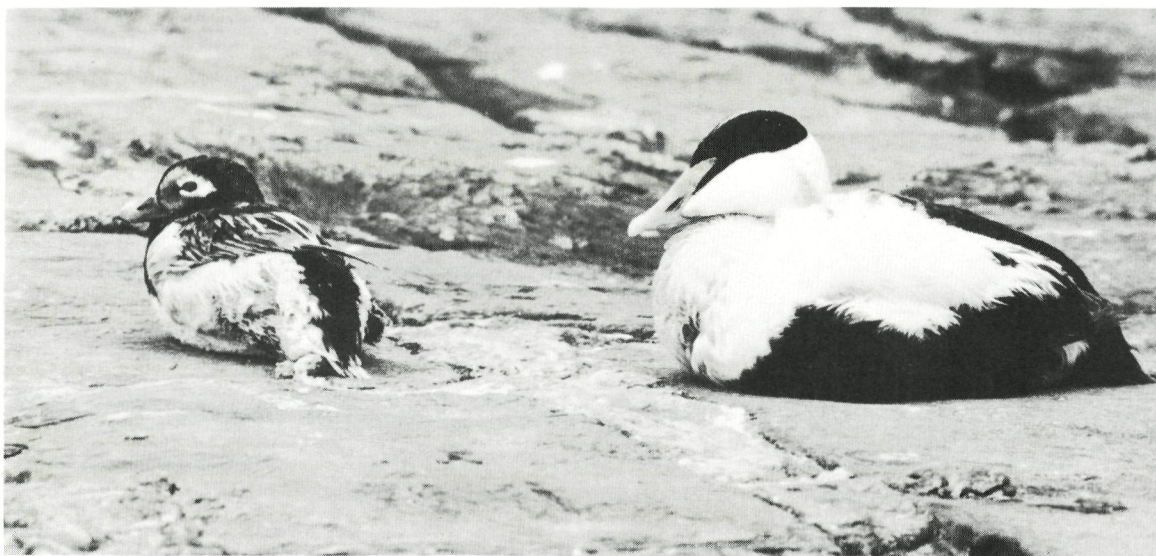
A partir du 13 décembre 1984 un Eider à tête grise *Somateria spectabilis* immature mâle a été observé dans le port d'Ostende. Il s'agit de la première observation dûment établie de l'espèce en Belgique.

Summary

Since December 13, 1984 a male King Eider *Somateria spectabilis* in first alternate plumage was observed at the harbour of Ostend. This is the first record of the species in Belgium.

R. François, Voorhavenlaan 1, bus 44, B-8400 Oostende.

ontvangen op 24 december 1984

IJseend *Clangula nyemalis* en Eider *Somateria mollissima* te Oostende, 10 juni 1984

Foto: R. François

Ontdekking van een belangrijke broedconcentratie van de Kwartelkoning *Crex crex* in België

Herman Berghmans, Koen Leysen en Jos Volders

Breeding Corncrakes *Crex crex* in Belgium.

Inleiding

Gelegen in de rivierdalen van Demer en Herk, strekt het Schulensbroek zich uit tussen de dorpen Schulen, Linkhout en Herk-de-Stad (Limburg). Het gebied wordt gedomineerd door een enorm waterspaarbekken. Het grote wateroppervlak, maar ook de uitgestrekte omliggende natte hooilanden en de honderden meters slikachtige oevers, verleiden tijdens de voor- en najaarstrek talrijke vogels tot een oponthoud in het gebied. Dit is ongetwijfeld ook de voornaamste reden waarom in deze periode de streek door vele natuurliefhebbers wordt bezocht.

Zo ook op maandag 14 mei 1984 door Koen Leysen, Marc Meert en Freddy Saenen, allen leden van de Werkgroep Ecologie Tessenderlo. Die dag leverde hen enkele aangename verrassingen op. Het aantal broedende Gele Kwikstaarten *Motacilla flava* bleek uitzonderlijk hoog te zijn en er werden 8 zangposten van de Grauwe Gors *Miliaria calandra* geteld. Een dertigtal Zwarte Sterns *Chlidonias niger* vlogen boven het meer en verscheidene steltlopers foerageerden langsheen de oevers. Omstreeks 20 u. hoorde Koen plots een raspende roep, komende van één van de eilandjes in de plas. Het geluid herhaalde zich ritmisch en met tussenpozen. Omtrent de determinatie kon geen enkele twijfel bestaan: Kwartelkoning *Crex crex*. Nog diezelfde avond werd een tweede roepplaats ontdekt, ditmaal in een drassig kruidenrijk graslandje enkele honderden meters verder.

Chronologisch verslag van de eerste bezoeken

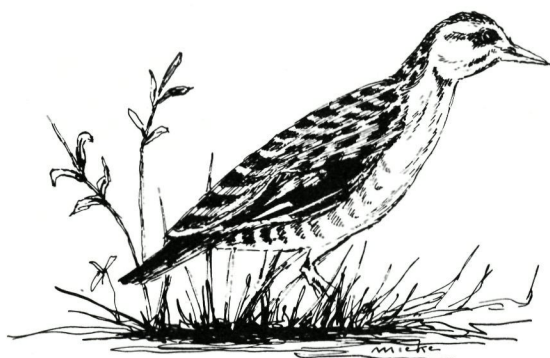
Nieuwe bezoeken op 15 en 19 mei samen met Frans Daemen, Jos Volders en Herman Berghmans leverden steeds dezelfde roepende exem-

plaren op. Ook werd op beide avonden één exemplaar vliegend waargenomen. Opvallend waren de roodbruine vleugelen en de afhangende poten. In tegenstelling tot met wat in de literatuur wel eens vermeld staat, vlogen de vogels zeker niet onbeholpen, maar eerder soepel en snel. Op 23 mei riep een derde exemplaar. Overvloedige regens op het einde van de meimaand deden het gehele gebied overstroomen. Het derde de vogels blijkbaar niet, want op 31 mei riep er zelfs een exemplaar omstreeks 16 u. in de namiddag. De volgende drie weken werd het gebied niet bezocht, tot enkele vrienden van ons vertelden dat zij enkele dagen vroeger reeds 6 zangposten hadden geteld.

Dan 25 juni: een avond om nooit te vergeten! Niet minder dan 23 roepposten werden geteld. Vanaf sommige plaatsen hoorden we 6 à 7 mannetjes gelijktijdig roepen. Elk perceeltje hooiland werd door een ander mannetje met een luid „crex-crex” verdedigd. Een ongelooflijk hoog aantal Kwartelkoningen! Bovendien hoorden we op vier verschillende plaatsen de kenmerkende roep van het Porseleinhoen *Porzana porzana*; dus ook van deze zeldzame broedvogel was er een aanzienlijke concentratie aanwezig. Zo groot ons enthousiasme die avond was, zo groot was onze teleurstelling toen we op 4 juli opnieuw ter plaatse waren. Een groot aantal percelen hooiland was kort gemaaid. Toch leverde dit bezoek nog 7 zangposten op. Nog enkele dagen later waren bijna al de percelen gemaaid en het hooi afgevoerd. Geen enkele Kwartelkoning liet zich nog horen...

Situering en beschrijving van het gebied

Zoals hoger vermeld situeert het gebied zich tussen de dorpen Schulen, Linkhout en Herk-de-Stad. Vroeger was het gehele stuk een aaneenschakeling van laaggelegen natte hooilanden, die elk voorjaar opnieuw overstroomden. Het landschap is recent wel grondig veranderd; voornamelijk door het graven van het Schulensmeer. Dit reusachtig waterspaarbekken moet dienen om overstromingen verder stroomafwaarts te voorkomen. Rondom het meer liggen echter nog steeds een 300 à 400 ha. van de vroegere hooilanden. Onlangs werden een klein aantal percelen beplant met inlandse boomsoorten. Heel het gebied staat in het voorjaar onder enkele meters water doordat de rivieren de Herk en de Demer dan buiten hun oevers treden. Getuigen

Zicht op een gedeelte van het meer.

Foto: H. Ceusters

Elk voorjaar worden de kruidenrijke graslanden overstroomd

Foto: H. Ceusters

niervan zijn de grote hoeveelheden strooisel die 's zomers aan de bovenste prikkeldraden bengelen. Niet alleen de Kwartelkoning vindt hier een geschikt biotoop; ook op andere vogelsoorten oefent het Schulensbroek een grote aantrekkingskracht uit. In de omliggende natte hooilanden broeden Grutto's *Limosa limosa*, Wulpen *Numenius arquata*, Scholeksters *Haematopus ostralegus*, Porseleinhoen, Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*, Grauwe Gors, Gele Kwikstaart en vele andere. Enkele Canadabossen en wat verspreide bomen bezorgen nestgelegenheid aan Boomvalk *Falco subbuteo*, Torenvalk *Falco tinnunculus* en zelfs aan een kleine kolonie Kramsvogels *Turdus pilaris*. Op de oevers van het meer broedt de Kleine Plevier *Charadrius dubius* en een zandhoop herbergt een kolonie Oeverzwaluwen *Riparia riparia*.

Ook onder de doortrekkers en wintergasten zijn er vele het vermelden waard: Visarend *Pandion haliaetus*, Ooievaar *Ciconia ciconia*, Roodkeelduiker *Gavia stellata*, Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*, Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*, Sneeuwgorst *Plectrophenax nivalis*, bijna alle soorten inlandse eenden en zelfs de zeldzame Engelse Gele Kwikstaart *Motacilla flava flavissima*.

Tevens is de plantengroei merkwaardig. We herinneren ons de velden vol met Ratelaar *Rhinantus spec.* en de witte schermen van het Pijptorkruid *Oenanthe fistulosa*. Kenmerkend zijn de uitgestrekte vegetaties met zeggesoorten. Verder onderzoek zal zeker nog andere zeldzame planten aan het licht brengen. Alles bij elkaar kan gesteld worden dat het gebied vrij uniek is voor Vlaanderen.

Broedbiologie, biotoop en verspreiding van de Kwartelkoning

Kwartelkoningen komen in regel zeer laat uit hun overwinteringsgebieden terug. In mei arriveren de eerste exemplaren, terwijl de meerderheid doorgaans in de eerste helft van juni aankomt. Zij prefereren dan natuurlijke kruidenrijke graslanden (85 %), vooral in 's winters overstromende gebieden. In deze graslanden bouwen zij een eenvoudig nest waarin (soms tot in augustus) 6 à 9 eieren worden gelegd. Deze zijn geelwit tot grijsgroen met een eerder spaarzaam roodbruin vlekkenpatroon, dat zich aan de stompe pool wat concentreert. Er is normaal één legsel per jaar. Volledige legsels worden vanaf de tweede week van juni gevonden. Het nest zelf wordt meestal aangetroffen tussen hoog gras, klaver, hooihoopjes enz... en is dikwijls niets meer dan een uitgekrapd kuiltje bekleed met enkele grasstengels. Alleen het wijfje zou de eieren bebroeden, die na 19 à 21 dagen uitkomen. De gitzwarte jongen zijn nestvlinders en ze zoeken al na enkele dagen zelf naar voedsel. Het broedgebied wordt door het mannetje verdedigd. Zij verraden dan

hun aanwezigheid door hun kenmerkende en verdragende territoriumroep. Van deze roep is de wetenschappelijke naam „*Crex crex*” afgeleid. Zodra het wijfje echter met geregeld broeden is begonnen, laat het mannetje zich niet meer horen. Soms hoort men echter nog Kwartelkoningen roepen tot ver in de maand juli. Men neemt aan dat dit exemplaren zijn die uit andere broedgebieden komen, waar zij door vroegtijdig maaien zijn verdreven.

De Kwartelkoning leeft hoofdzakelijk van allerlei insecten, wormen, spinnen, sprinkhanen enz..., maar ook van zaden en graan.

De overwinteringsgebieden liggen vooral in Oost-Afrika, en de najaarstrek situeert zich vooral in de maanden september-oktober. 's Zomers komt de Kwartelkoning, zij het sporadisch, voor in bijna geheel Europa. Alleen in Spanje, Italië, sommige Balkanlanden en het hoge noorden wordt niet gebroed.

Situatie in België en Nederland

De laatste honderd jaar is de Kwartelkoning als broedvogel progressief in aantal verminderd in West-, Centraal- en Noord-Europa (Glutz von Blutzheim *et al.*, 1973; Cramp & Simmons, 1980), met fluctuaties en noordelijke uitbreiding in warme lentes (Vooijs, 1960).

In ons land was de Kwartelkoning in het begin van onze eeuw een eerder algemene broedvogel van graslanden in grote, vlakke rivierdalen in Haspengauw, in de Schelde- en Rupelvallei evenals in de Limburgse Maasvallei, terwijl hij verder plaatselijk in kleine aantallen voorkwam in geheel het land, het talrijkst in de provincie Luik (land van Herve) en in het zuiden en oosten van Limburg (Van Havre, 1928).

Verheyen (1948) noemt de Kwartelkoning een plaatselijke en meestal weinig algemene broedvogel in de valleien van allerlei waterlopen in Laag- en Midden-België, in het land van Herve en in Belgisch Lotharingen. In de streek van Dendermonde broedden er in 1929 minstens 200 paar in de polderweiden van de Schelde-, Dender- en Durmevalleien; na de oorlog 1940-45 was daar een vermindering van het bestand waar te nemen; op 27 juni 1953 werden in de polderweide van Grembergen nog 12 exemplaren gehoord waar vroeger minstens 30 paren aanwezig waren (J. de Maerschalk, *Gerfaut-Giervalk* 53: 286-287).

In de *Avifauna van België* (Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967) blijkt het een zeer schaarse broedvogel geworden, uitsluitend beperkt tot de provincies Limburg en Oost-Vlaanderen. Lippens & Wille (1972) vermelden ± 6 broedparen langs de IJzer in West-Vlaanderen in 1967, enkele paren bij Oudenaarde (Oost-Vlaanderen), langs de Maas in Limburg, in het land van Herve en in de streek tussen Samber en Maas, sinds 1966. Zij schatten de gehele Belgische populatie op hoogstens 25 paar.

Tijdens het Belgisch Atlasproject (1972-1977), waarvan de vele medewerkers helaas nog steeds op de officiële publikatie van hun gegevens door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen wachten (tevergeefs?), werden in Vlaanderen nog slechts volgende meldingen verzameld: in de IJzervallei 5 mogelijke, 8 waarschijnlijke en slechts 3 zekere broedgevallen (Sienaert, 1983).

In de zomer van 1983 werd, na een afwezigheid van bijna vijftig jaar, de soort opnieuw waargenomen in de Scheldemeersen te Zele (A. van Doorselaer, *in litt.*).

Ook in Wallonië is de Kwartelkoning een zeer zeldzame, onregelmatige broedvogel geworden. In 1981 werden er 5 zangposten genoteerd: 2 te Rocherath, 1 te Willancourt, 1 te Paihle en 1 te Romedenne, terwijl een vogel gevonden werd te Manderfeld (Ledant *et al.*, 1983). In 1984 werden echter ook in het Waalse landsgedeelte meerdere roepposten signaleerd: minstens 5 in het zuiden van l'Entre-Sambre-et-Meuse, 2 bij Rochefort, 1 à 2 te Marche-en-Famenne, 1 te Longvilly, 1 te Rocherath en 3 te Aineffe. Er werden minimum 13 bezette territoria vastgesteld. In het zuiden van l'Entre-Sambre-et-Meuse was de Kwartelkoning echter minder talrijk dan in 1983, toen er ter plaatse een twintigtal genoteerd werden terwijl in Lotharingen, Henegouwen en

de streek van Beauraing de soort afwezig bleek (Aves, *Feuille de contact* 20: 145, 1984).

In Nederland is de situatie al niet veel beter. Dit land met zijn vele rivierlandschappen zou een grote concentratie aan Kwartelkoningen kunnen herbergen. Maar ook hier wordt door gebruik van kunstmest, het op grote schaal ontwateren, en het steeds vroeger maaien, de kans op broedgevallen tot een minimum herleid.

De *Atlas van de Nederlandse Broedvogels* (Van den Bergh, 1979) spreekt dan ook slechts van 115 waarschijnlijke broedgevallen, en van 5 zekere broedgevallen. De vogel blijkt enkel nog talrijk voor te komen in landen als Ierland, Polen, en Letland. Elders in Europa neemt hij snel in aantal af.

Bedreiging van deze uitzonderlijke populatie!

De situatie in het Schulensbroek is ongetwijfeld uniek voor België te noemen, doch hoe lang nog? Ook hier grijpt de intensivering van de landbouw om zich heen. Alle graslanden worden verpacht aan boeren uit de omgeving, die deze natuurlijke hooilanden te vroeg en te kort afmaaien. Bij een plaatselijke milieuvereniging werden inlichtingen genomen. Het gebied is grotendeels eigendom van de Belgische staat. Het is de bedoeling om later (wanneer er weer geld voorhanden is) het

Recreatiedruk!

Foto: R. Ceusters

waterbekken nog te vergroten en de resterende hooilanden te ruilverkavelen. Maar dit kan nog jaren duren!

Ook lokt de grote waterplas heel wat recreanten aan, voornamelijk in de zomer. Honderden zonnebadende bezetten dan de oevers en tientallen surfers en zwemmers bevolken het water. De grote zandheuvel met zijn kolonie Oeverzwaluwen vormt een prachtige klimheuvel voor de kinderen, en het broedterrein van de Kleine Plevier wordt volledig stuk gereden door jeugdige motorrenners. Geen enkel plaatsje blijft rustig; recreatie krijgt ook hier voorrang op de natuur. Gelukkig spreken de hooilanden de dagmensjes minder aan.

Mogelijkheden tot behoud

Het zal voor iedereen nu wel duidelijk zijn: de laatste broedplaatsen van de Kwartelkoning gaan verloren! Het unieke Schulensbroek wordt in zijn bestaan bedreigd. Slechts één mogelijkheid om het gebied te redden dringt zich op: zoveel mogelijk percelen moeten aangekocht of gehuurd worden. Er moeten contacten gelegd worden met de landbouwers om hen ertoe te bewegen het maaitijdstip te verlaten. Een deel van het meer zou moeten vrijgehouden worden van recreanten, zodat er voor de vogels een rust- en foerageergebied over blijft; ook in de zomer. We hebben lange tijd gearzeld om onze bevindingen te publiceren. Kwartelkoningen zijn immers te zeldzaam om aan een grote toeloop van vogelkijkers te worden blootgesteld. Het vernietigen van deze broedgebieden door de mens, en onze machteloosheid hiertegen hebben ons tenslotte naar de pen doen grijpen.

Samenvatting

Op 25 juni 1984 werden er in het Schulensbroek te Lummen (provincie Limburg) minimum 23 roepplaatsen van de Kwartelkoning *Crex crex* geteld. Daar op die dag sommige gekende territoriumhoudende mannetjes niet meer riepen, mag worden gesteld dat er waarschijnlijk meer dan 25 territoria bezet waren. Een ongelooflijk hoog aantal, wanneer we dit vergelijken met de gekende gegevens voor Nederland en België. Deze nieuw ontdekte populatie zou dus bijna 1/4 van het geschatte broedbestand van de Benelux uitmaken.

Mits een aangepast beheer zou het Schulensbroek in de toekomst verder dit grote aantal broedvogels kunnen herbergen en zou dit gebied op die manier kunnen fungeren als broedkamer om andere terreinen opnieuw te bevolken.

Dankwoord

Graag richten wij hier een dankwoord aan Frans Daemen voor het nazicht en het verbeteren van de tekst. Ook dank aan de vele vrienden die ons met raad en daad bijstonden, en zonder wie de tellingen onmogelijk zouden zijn geweest. Tevens

danken wij Maria Matthys voor het maken van de tekening, evenals Dr. H. Meeus en P. Maes voor het verstrekken van aanvullende literatuurgegevens. Tenslotte danken wij Dr. F. Grootaers en lic. G. Croenen voor het opstellen van *résumé* en *summary*.

Bibliografie

- Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967. *Avifauna van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Cramp S., K.E.L. Simmons, 1980. *The Birds of the Western Palearctic*. Volume II. Oxford, Oxford University Press.
- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel, 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 5. Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Ledant J.-P., J.-P. Jacob, P. Devillers, 1983. *Protégéons nos Oiseaux*. Gembloux, Duculot.
- Lippens H., Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Sienaert R., 1983. Kwartelkoning *Crex crex*. In: *Bedreigde planten en dieren in Vlaanderen*. Turnhout De Wielewaal.
- Van den Bergh L.M.J., 1979. Kwartelkoning *Crex crex*. In: *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. 's Graveland, Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.
- Van Havre G.C.M., 1928. *Les Oiseaux de la Faune Belge*. Bruxelles, M. Lamertin.
- Verheyen R., 1948. *De Steltlopers van België*. Brussel, Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België.
- Voous K.H., 1960. *Atlas van de Europese Vogels*. Amsterdam, Elsevier.

Résumé

Le 25 juin 1984, dans les prés humides du lieu-dit Schulensbroek (commune de Lummen, province du Limbourg, Belgique), le cri nuptial du Râle des genêts *Crex crex* fut noté au moins à 23 endroits différents. Le total des territoires occupés peut être supputé à 25 si l'on tient compte du fait que quelques mâles avaient mis fin à leur chant. Nombre incroyable compte tenu des données connues pour les Pays-Bas et la Belgique. Cette population nouvellement découverte, atteindrait donc, à peu de chose près, le quart des effectifs nicheurs du Benelux. Une gestion appropriée du Schulensbroek pourrait, à l'avenir, continuer à héberger un grand nombre de nicheurs. A partir de ce réservoir un repeuplement d'autres sites propices est pensable.

Summary

On June 25, 1984 at least 23 calling Corncrakes *Crex crex* were counted in the Schulensbroek at Lummen (province Limburg, Belgium). As some known territory-keeping males were no longer calling that day, it may be assumed that probably more than 25 territories were taken. This is an incredibly high number when we compare it with the known data for the Netherlands and Belgium. Consequently, this newly discovered population would account for almost a quarter of the estimated breeding population of the Benelux. Provided that the management be adapted, the Schulensbroek could accommodate this large number of breeding-birds in the future and in this way the area could serve as hatchery to re-populate other grounds.

H. Berghmans, Herseltsebaan 4, B-3988 Veerle-Lakdal.

K. Leysen, Neerstraat 92, B-3980 Tessenderlo.

J. Volders, Weverstraat 9, B-2440 Geel.

ontvangen op 5 december 1984

Enkele aspecten van de associatie van Spreeuwen *Sturnus vulgaris* met koeien

Jan Stevens

Some aspects of the association of Starlings *Sturnus vulgaris* with cattle.

Iedere vogelwaarnemer heeft reeds Spreeuwen *Sturnus vulgaris* bij koeien gezien en iedere aandachtige vogelwaarnemer kent het beeld: de ijverige beestjes die stappend, lopend, huppelend in het kielzog van de grote grazers op zoek zijn naar voedsel.

Het is inderdaad reeds lang bekend dat Spreeuwen dikwijls in de nabijheid van koeien vertoeven (Temminck, 1820; Dunnet, 1955; Boyd, 1968; Van Hecke, 1968; Gallacher, 1978). Niet alleen bij koeien worden ze vaak gezien. Herman (1903) meldt dat Spreeuwen langs wroetende varkens lopen om regenwormen te vangen. Muhl (1957) stelde vast dat ze in de winter schapen volgden om in de bodem die ze vrijmaakten in de sneeuw naar voedsel te zoeken. De rest van het jaar zouden ze bij schapen jagen op allerlei insecten (East & Pottinger, 1975). Vanop de rug van damherten heet Lohrl (1965) ze zien jagen op vliegende insecten.

Opmerkelijk is dat nagenoeg geen kwantitatieve gegevens voorliggen die ons over dit fenomeen wat meer vertellen.

Vragen die men zich bij de waarneming van Spreeuwen bij koeien dan ook kan stellen, zijn: worden de vogels werkelijk door het vee aange trokken, of zitten ze er soms toevallig bij? Indien de vogels het gezelschap van de grazers verkiezen, is dat dan altijd zo, steeds in dezelfde mate, of slechts in bepaalde omstandigheden?

Indien ja, kan men zich de vraag stellen omtrent de oorzaken en functies van zulk gedrag.

Wanneer we de hoger geciteerde literatuur naslaan, stellen we vast dat de meeste auteurs het erover eens zijn: de Spreeuwen komen naar het vee om te eten. De meeste auteurs suggereren dat de Spreeuwen de prooien vangen die door de koeien worden opgejaagd. Anderen suggereren dat door het trappelen van het vee, in de bodem

levende organismen naar de oppervlakte zouden komen en door de Spreeuwen gepakt worden (Tinbergen, 1981). Geen enkele auteur staat echter zijn beweringen met waarnemingen.

Ons onderzoek over de voedingsecologie en -ethologie van Spreeuwen in de kersenperiode in de omgeving van Sint-Truiden (Stevens, 1983), wierp licht op enkele facetten van dit fenomeen.

Trekken koeien Spreeuwen aan?

We nemen aan dat koeien een aantrekkingskracht uitoefenen op Spreeuwen, wanneer de vogels op dezelfde percelen meer voorkomen samen met koeien dan zonder koeien.

Hierover kregen we duidelijke informatie door in een gebied met rijke variatie aan percelen (weiden, velden, boomgaarden van verschillende types) dezelfde percelen in de loop van enkele maanden regelmatig te controleren op de aanwezigheid van zowel koeien als Spreeuwen.

Tabel 1 geeft het percentage van de controles met Spreeuwen in onderscheiden perceeltypes in aan- en afwezigheid van koeien.

Zowel in weiden als in de verschillende boomgaardtypes vonden we de Spreeuwen meer frequent samen met koeien. Het effect is het sterkst uitgesproken in de weiden, het is niet statistisch significant in de gemengde hoogstamweiden.

Tabel 2 geeft de gemiddelde grootte van de spreeuwengroepen in aan- en afwezigheid van koeien. De groepen waren merklijk groter bij de koeien.

We mogen dus aannemen dat koeien een actieve aantrekkingskracht uitoefenen op Spreeuwen. Spreeuwen kwamen bij koeien meer frequent voor en in grotere groepen. Is dit altijd zo, of steeds in dezelfde mate?

Tabel 1: Voorkomenspercentage van Spreeuwen in verschillende perceeltypes in aan- en afwezigheid van koeien. (n = aantal controles)

Occurrence of Starlings in different habitat types with and without cattle.

	zonder koeien		met koeien		significantieniveau	
	%	n	%	n	t	P
weiden	0,30	654	29,89	97	9,6247	0,001
hoogstamkersenweiden	4,76	966	15,73	178	4,6064	0,001
gemengde hoogstamweiden	3,51	483	16,00	50	3,0026	0,01
hoogstam appel en peer	7,75	116	44,82	29	4,3480	0,001
weide met enkele fruitbomen	17,00	147	26,92	52	1,4936	NS

Tabel 2: Groepgrootte van Spreeuwen in aan- en afwezigheid van koeien op het perceel.

	zonder koeien	met koeien	significantieniveau
gemiddelde groepgrootte	17,0	46,0	$\chi^2 = 17,942$
aantal groepen	132	92	vg = 6
			P 0,01

Koeien grazen en herkauwen

Over deze vraag kregen we informatie, door op een aantal percelen gedurende een langere tijd, in de loop van de dag, het aantal en het gedrag van de Spreeuwen en het gedrag van de koeien te noteren.

Koeien vullen hun zomerse dagen in de weide met grazen en herkauwen. Wanneer ze grazen stappen ze rond, meestal in groep en met zijn allen in dezelfde richting. Wanneer één rund begint te herkauwen, volgt al snel de gehele groep. Ze blijven dan rustig ter plaatse liggen. Opvallend is dat een groep zich meestal vrij goed gesynchroniseerd gedraagt. Dit maakte het mogelijk de relatie van dit gedrag met het gedrag van de Spreeuwen na te gaan.

Ter illustratie geeft figuur 1 de fluctuatie van het spreeuwenaantal op een weide, samen met de activiteit van de koeien.

Spreeuwen waren meer frequent aanwezig in de periode dat de koeien rondliepen en graasden, dan wanneer het vee rustte en herkauwde.

Spreeuwen waren aanwezig gedurende respectievelijk 93,3 en 31,2 percent van de tijd ($P < 0,001$). Daarenboven waren de spreeuwengroepen gemiddeld veel groter wanneer de koeien graas-

den dan wanneer ze herkauwden. De gemiddelde groepgrootte was respectievelijk 24,5 en 7,1 ($P < 0,001$).

Wat er gebeurde: in de tijdspanne dat de koeien rustten, arriveerden regelmatig kleine groepjes Spreeuwen op het perceel. Ze bleven er echter niet lang en zochten al vlug hun soortgenoten op in andere percelen. Ofwel gingen ze een tijdlang op de wieken. Blijkbaar voor een algemene vlieg oefening.

Wanneer de koeien wel graasden, arriveerden er ook voortdurend Spreeuwen. Deze bleven dan wel langer ter plaatse en de groep groeide gestadig aan. Af en toe werden de vogels opgeschrikt. Ze vertrokken met zijn allen, vlogen een poosje rond en begonnen nadien in groepjes terug te keren.

Het is hoe dan ook duidelijk dat de koeien de Spreeuwen sterker aantrokken wanneer ze rondstapten dan wanneer ze ter plaatse herkauwden.

Het tijdsgebruik van de Spreeuwen

Totnogtoe hadden we het alleen over spreeuwen-aantallen. Maar wat doen de Spreeuwen bij de koeien?

Tabel 3 geeft het tijdsgebruik van de Spreeuwen

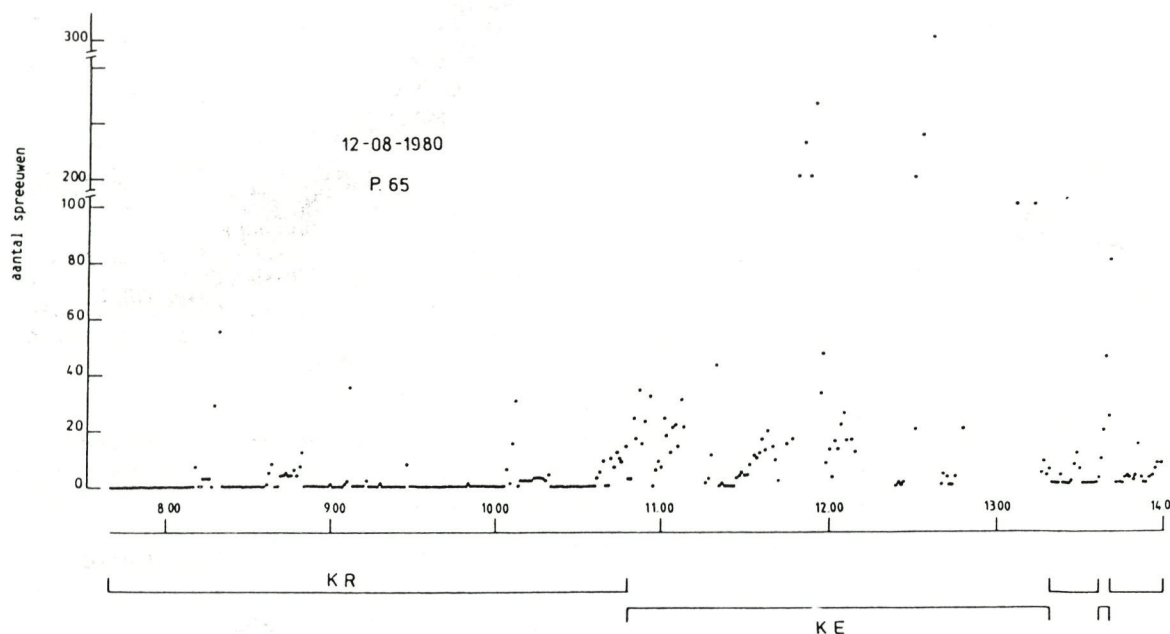

Fig.1: Populatiefluctuatie op perceel nr. 65 in de loop van de dag, met aanduiding van het gedrag van de koeien.

KE: koeien eten, grazen

KR: koeien rusten, herkauwen

Tabel 3 : Tijdsgebruik van Spreeuwen bij herkauwende en grazende koeien.

Time-budget of Starlings with resting and grazing cattle.

	koeien herkauwen (%)	koeien grazen (%)	significantieniveau	
			t	P
Interacties	1,35	1,08	0,3588	NS
Poetsen	22,29	1,48	10,7518	0,001
Rondkijken	9,12	12,02	1,3744	NS
Verplaatsen	38,17	46,08	2,3319	0,05
Pikken	29,05	39,32	3,1563	0,01
Aantal Spreeuwen waargenomen	296	740		

in de tijdsspanne dat de koeien herkauwden en dat ze graasden.

We zien dat de Spreeuwen veel meer rustten wanneer de koeien ook rustten. Daarentegen liepen de Spreeuwen meer rond en pikten ze meer wanneer de koeien graasden. Dus wanneer de koeien rustten, rustten ook de Spreeuwen. De vogels begonnen te foerageren wanneer de koeien begonnen rondlopen.

We weten dus nu dat Spreeuwen door actief grazende koeien werden aangetrokken en dat ze zelf ook foerageerden bij de rondstappende koeien.

Het foerageergebied van de Spreeuwen

In de loop van het onderzoek maakten we een gedetailleerde studie van het eetgedrag van de Spreeuwen. We vergeleken het in verschillende ecologische omstandigheden. Hieruit bleek dat de vogels op percelen met koeien relatief veel pikten naar kleine prooien tussen de begroeiing en naar prooien in de vlucht. Ze hielden zich minder bezig met zoeken naar in de bodem levende emelten.

Globaal konden de Spreeuwen in aanwezigheid van koeien dan ook meer kleine oppervlakkige prooien bemachtigen en minder emelten. Voor

wat betreft de vergelijking van het foerageersucces met en zonder koeien, zijn deze waarnemingen slechts indicaties omdat we het foerageersucces van Spreeuwen met en zonder koeien, in voor het overige indentieke omstandigheden, niet hebben bepaald. Dit zou trouwens een zeer moeilijke taak zijn vermits de foerageeromstandigheden lokaal binnen een perceel reeds sterk kunnen variëren (Tinbergen, 1981; Stevens, 1983). In elk geval wijzen onze waarnemingen in de richting van een meer intensief zoeken naar oppervlakkige prooien bij grazende koeien.

Bespreking

Zoals opgemerkt in de inleiding werden wel reeds verklaringen gesuggereerd voor de associatie van Spreeuwen met koeien. Er werden echter tot nog toe geen kwantitatieve waarnemingen gepubliceerd die de hypothesen kunnen staven. Hierna zullen we overlopen welke van onze waarnemingen in dit verband relevant zijn, en op welke wijze ze kunnen geïnterpreteerd worden. Vooreerst stelden we vast dat Spreeuwen meer frequent en in groter getale op verschillende

perceeltypes voorkwamen wanneer er koeien aanwezig waren dan wanneer er geen waren. Het volgen van de fluctuatie van het spreeuwen-aantal in eenzelfde perceel in de loop van een dag illustreert dat niet alleen de aanwezigheid van koeien belangrijk is, maar dat bovendien de activiteit van het vee een duidelijke invloed heeft. De grote spreeuwengroepen die bij de grazende koeien tot stand komen, kunnen we interpreteren als een accumulatie van predatoren („aggregative respons”) op een gunstige foerageerplaats. Er zijn veel voorbeelden in de dierenwereld van predatoren die een voorkeur hebben voor foerageerplaatsen waar ze op een meer efficiënte wijze aan hun voedsel geraken dan elders (Hassel & May, 1974).

Deze waarneming is dus wel een argument voor de hypothese dat bij grazende koeien de foerageeromstandigheden gunstiger zouden zijn dan bij rustende koeien of in afwezigheid van het vee. Het rondstappen als dusdanig is hier klaarblijkelijk van groot belang.

Blijft dan nog de vraag of het de op de bodem levende organismen zijn die gemakkelijker zouden bereikbaar worden voor de vogels omdat ze

zouden zijn verstoord en opgejaagd door de poten van de rondstappende koeien.

Of komen de in de grond levende emelten door het trappelen van de koeien naar de oppervlakte, en worden deze op die wijze gemakkelijker bereikbaar voor de Spreeuwen?

Onze vaststelling dat Spreeuwen bij koeien vooral naar oppervlakkige prooien jagen, en dat het piksucces t.o.v. deze prooien in percelen met koeien relatief hoger ligt, is een indicatie in de richting van het eerste alternatief.

Ook de vaststelling dat de weinige Spreeuwen die toch bij de herkauwende koeien achterbleven, gingen rusten en poetsen is interessant. We kunnen dit interpreteren in het licht van de optimaliteitstheorieën (Krebs, 1978): de Spreeuwen beperken hun zoekinspanningen wanneer de kans op een voldoende groot foerageersucces te klein wordt.

Al onze vaststellingen zijn dus in overeenstemming met de hypothese die stelt dat de Spreeuwen naar de koeien komen omdat het rondstappend vee oppervlakkige prooien gemakkelijker bereik-

baar maakt en zo de vogels een hoger foerageersucces bezorgt.

In dit verband is het tevens interessant op te merken dat een gelijkaardig fenomeen, nl. de associatie van Koereigers *Bubulcus ibis* met koeien in Amerika reeds uitvoerig werd bestudeerd. Koereigers hebben namelijk ook de gewoonte grazend vee op te zoeken wanneer ze foerageren. Om dit gedrag uit te leggen, werd een gelijkaardige hypothese gepostuleerd als voor de associatie tussen Spreeuwen en koeien. Voor de Koereiger heeft men kunnen aantonen dat ze bij koeien op een meer efficiënte manier hun voedsel konden bemachtigen: ze konden nl. met minder stappen en minder pikken een groter aantal prooien vangen (Heatwhole, 1965; Thompson *et al.*, 1982).

Zoals uit het voorgaande blijkt, is het onderzoek van de associatie van Spreeuwen met koeien nog niet in zo'n vergevorderd stadium. Het biedt zeker nog stof voor verder interessant veldonderzoek.

Samenvatting

In de loop van een studie van de biotoopkeuze en het foerageergedrag van Spreeuwen *Sturnus vulgaris* in de Belgische fruitstreek in de kersenperiode, kwamen enkele aspecten van de associatie van Spreeuwen met koeien aan het licht.

We vergeleken het voorkomen en het gedrag van Spreeuwen in relatie tot het voorkomen en het gedrag van koeien.

Spreeuwen kwamen meer frequent en in grotere groepen voor op percelen met vee. Actief grazende koeien trokken meer Spreeuwen aan dan herkauwende koeien.

Onze gegevens liggen in de lijn van de hypothese die stelt dat grazend vee oppervlakkige bodemorganismen meer beschikbaar maakt voor de Spreeuwen.

Dankwoord

Met dank aan Prof. Dr. A.F. de Bont, de promotor van het doctoraatsonderzoek, en aan het I.W.O.N.L. voor financiële steun.

Bibliografie

- Boyd J.M., 1968. Experimental management of wildlife in the Scottish Highlands and Islands. *Symp. Zool. Soc. Lond.* 21: 311-318.
- Dunnet G.M., 1955. The breeding of the Starling, *Sturnus vulgaris*, in relation to its food supply. *Ibis* 97: 619-662.
- East R., R.P. Pottinger, 1975. Starling (*Sturnus vulgaris* L.) predation on grass grub (*Costelytra zealandica* [White] *Melolonthidae*) populations in Canterbury. *New Zealand J. Agr. res.* 18: 417-452.
- Gallacher H., 1978. *De Spreeuw*. Antwerpen, Het Spectrum.
- Hassel M.P., R.M. May, 1974. Aggregation of predators and insect parasites and its effect on stability. *J. Anim. Ecol.* 43: 567-594.
- Heatwhole H., 1965. Some aspects of the association of Cattle Egrets with Cattle. *Anim. Behav.* 13: 79-83.

- Herman O., 1903. *Nutzen und Schaden der Vögel*. Gera-Untermhaus.
- Krebs J.R., 1978. Optimal Foraging: Decision Rules for Predators. In: Krebs J.R., N.B. Davies. *Behavioural Ecology, an Evolutionary Approach*. Oxford, Blackwell Scientific Publications.
- Lohrl H., 1965. Schafstelzen, Stare und Weidetieren. *J. Orn.* 106: 114-115.
- Mulh L., 1957. Der Star als winterlicher Nutzniesser von Schafherden. *Vogelwarte* 19: 36-38.
- Stevens J., 1983. *Biotoopkeuze en foeragegedrag van adulte en juveniele Spreeuwen (Sturnus vulgaris L.) in de Belgische fruitstreek in de kersenperiode*. Doctoraats thesis Katholieke Universiteit Leuven.
- Temminck C., 1820. *Manuel d'Ornithologie*. Paris.
- Thompson C.F., S.M. Lanyon, K.M. Thompson, 1982. The Influence of Foraging Benefits on Association of Cattle Egrets (*Bubulcus ibis*) with Cattle. *Oecologia (Berl)* 52: 167-170.
- Tinbergen J.M., 1981. Foraging decisions in Starlings *Ardea* 69: 1-67.
- Van Hecke P., 1968. Een Spreeuw „helpt“ rund. *Giervalk* 58: 170-171

Résumé

Pendant une étude du comportement alimentaire d'Etourneaux sanonnets *Sturnus vulgaris* dans la région fruitière, quelques aspects de l'association Etourneaux-bétail furent illustrés.

Nous avons comparé la présence et le comportement d'Etourneaux en relation avec la présence et le comportement de bovins.

Les Etourneaux étaient présents plus fréquemment et en plus grand nombre sur des parcelles avec bovins que

sur des parcelles sans bovins. Les bovins broutants présentent un attrait plus fort que des bovins au repos. Les Etourneaux se comportaient d'une autre manière chez les bovins broutants que chez des bovins ruminants. Ces données confirment l'hypothèse que des bovins broutants rendent des invertébrés plus facilement accessibles pour les Etourneaux.

Summary

During an investigation of the foraging behaviour and ecology of Starlings *Sturnus vulgaris* in the Belgian cherry growing area, some aspects of the association of Starlings with cattle were illustrated.

We compared the occurrence and behaviour of Starlings in relation to the occurrence and behaviour of cattle.

Starlings occurred more frequently on parcels with cattle than without cattle. Actively grazing cattle attracted more Starlings than resting cattle. Starlings behaved in another way with grazing cattle than with resting cattle.

These data confirm the hypothesis that actively grazing cattle make soil invertebrates more accessible for the Starlings.

Dr. J. Stevens, Weyerstraat 49, B-3820 Alken

ontvangen op 15 september 1984

Foto: H. Meeus

Nieuwe waarneming van een Terekruiter *Xenus cinereus* in de Achterhaven te Dudzele-Zeebrugge.

Thierry de Schuyter

New record of Terek Sandpiper *Xenus cinereus* in Belgium.

1. Inleiding

Op 17 mei 1984 ontdekte ik om 17.28 u. een Terekruiter *Xenus cinereus* in de Achterhaven te Dudzele-Zeebrugge. De vogel werd met de kijker (Habicht SL 10 x 40) direct als zodanig herkend vanop ongeveer 60 m. Na de vogel goed bestudeerd te hebben, waarschuwde ik enkele andere waarnemers. Dezelfde avond werd de vogel nog waargenomen door Patrick Beirens, Filip Bogaert, Dirk Bonte en Edith Verschoore. De vogel was op 18 mei 's morgens nog aanwezig tot ongeveer 10 u. en werd toen o.a. nog gezien door Pierre Vermeire.

Op 17 mei werd de vogel uitvoerig gefotografeerd door F. Bogaert (zie foto's).

Terekruiter *Xenus cinereus*, Dudzele-Zeebrugge, 17 mei 1984

Foto's: F. Bogaert

2. Beschrijving van de waargenomen vogel

2.1. Uiterlijk

Steltloper ter grootte van een Witgatje *Tringa ochropus*, met opvallende lichtgrijze bovendelen en witte onderdelen en duidelijk opgewipte snavel. Herinnert in vlucht aan een Tureluur *Tringa totanus* door witte vleugelachterrand. Gedrag doet denken aan een Oeverloper *Actitis hypoleucos*. Zeer fijne snavel die ongeveer 1,5 x zo lang is als de lengte van de kop, duidelijk opgewipt. De snavel is donker met onduidelijke gelige basis (vooral aan de ondersnavel). Kop en nek lichtgrijs overlangs gestreept, duidelijk lichte wenkbrauwstreep en lichte oogring. Donkere teugel en oogstreep. Oog donker. Zijkant en wangen lichtgrijs. Kin wit. Keel fijn grijs overlangs gestreept, borst duidelijker grijs gestreept. De tekening van kin, keel en borst lijkt op die van een Oeverloper.

Op de grijze mantel een duidelijke onderbroken V-tekening die gevormd wordt door de donkere schouderveren met lichte randen. Vleugeldekveren grijsbruin met lichte (witte) top. In zit zijn de hand- en armpennen grijsbruin.

Buik, onderstaart en flanken zijn wit. In vlucht hebben de armpennen een brede witte achterrand die versmalt op de binnenste handpennen. Dit contrasteert sterk met de bruingrijze bovenvleugel. De breedte van de witte vleugelachterrand bedraagt ongeveer een derde van de vleugelbreedte. Deze vleugeltekening vertoont gelijkenis met deze van een Tureluur. De ondervleugel is lichtgrijs met lichte armpennen. Staart grijsbruin met donkere dwarsstreping. Poten oranjegeel, vrij kort.

2.2. Roep

De vogel liet slechts enkele malen een korte roep horen, die het best kan omschreven worden als een tureluurachtig tuu-u-it.

2.3. Gedrag

De vogel deed denken aan een Oeverloper door het vele staartwippen. Zowel tijdens het foerageren als kort na het landen werd dit veelvuldig waargenomen. Bij onraad knikte de vogel met de kop, iets wat typisch is voor een aantal Tringa-soorten. Eénmaal werd agressief gedrag opgemerkt ten opzichte van een Bonte Strandloper *Calidris alpina*. Deze werd weggejaagd door de Terekruiter toen deze te dicht bij een favoriete

foerageerplaats kwam. De Terekruiter nam hierbij een dreighouding aan met door de poten te zakken en een volledig gestrekte horizontale houding, rakelings langs de bodem, aan te nemen, de snavel in de richting van de Bonte Strandloper. Deze laatste bleef dan ook voortaan uit zijn omgeving. De Terekruiter toonde zich overigens vrij rustig ten opzichte van de overige steltlopers die zich aan de plassen ophielden, namelijk Bonte Strandlopers, Krombekstrandlopers *Calidris ferruginea*, Temmincks Strandlopers *Calidris teminckii*, Kleine Strandlopers *Calidris minuta*, Kleine Plevieren *Charadrius dubius*, Strandplevieren *Charadrius alexandrinus*, Bontbekplevieren *Charadrius hiaticula*, Witgatjes, Tureluurs, Kluten *Recurvirostra avosetta*, Grutto's *Limosa limosa* en Kieviten *Vanellus vanellus*. De vogel trok zich zeer weinig aan van het drukke treinverkeer net naast de plassen en vloog bij verstoring nooit ver weg. Er werd geen enkele poging ondernomen om de vogel zeer dicht te naderen omdat we door de verschillende telescopen (Kowa TS-1 met 20, 25 en 40 x) de vogel gemakkelijk vanop veilige afstand konden observeren. De vogel vertoonde een zeer grote plaatstrouw en bleef steeds in dezelfde omgeving pleisteren. De Terekruiter foerageerde voornamelijk op de slijkige oevers en in het ondiepe water, hier en daar werd een verticale boring in de bodem verricht.

3. Determinatie

Door vroegere kennis van de soort kon de vogel onmiddellijk gedetermineerd worden, zelfs met de kijker op 60 m. Opvallende kenmerken zijn de donkere opgewipte snavel, de lichtgrijze boven delen en de witte onderdelen, de oranjegele pootkleur, de oeverloperachtige tekening op kin, keel en borst en de donkere onderbroken V-tekening op de mantel. In vlucht doet de witte vleugelachterrand denken aan de vleugel tekening van een Tureluur. De donkere onderbroken V-tekening wees er op dat het een exemplaar in zomerkleed betrof.

Eénmaal goed gezien, is de Terekruiter een soort die onmiskenbaar is en stellig één van de gemakkelijkste steltlopers om te determineren.

4. Biotoop

In de Achterhaven zijn op diverse plaatsen plassen ontstaan door werken in het kader van de havenuitbreiding. De vogel verbleef aan de „Palingpotplassen”. Deze liggen tussen een hoger gelegen opgespoten terrein en een hoger gelegen spoorwegberm van de lijn Knokke-Brugge. Deze plassen zijn ontstaan op restanten weiland die op verschillende plaatsen zijn uitgegraven voor het aanleggen van dijken. Er is een schaarse begroeiing van zeggen en biezen, op sommige plaatsen wat riet en op de

weilandrestanten een grasbegroeiing. Dit jaar werd reeds zeer vroeg een lage waterstand bereikt in het gebied die anders normaal pas eind mei of in juni bereikt wordt (De Schuyter, 1985).

5. Voorkomen in het Palearctisch gebied

Een aantal vogels van de kleine Finse populatie zou langs de West-Europese kusten trekken van en naar het broedgebied. Ook deze waarneming wijst erop dat dit tot de mogelijkheden behoort (zie hiervoor ook 7). Voor het verder voorkomen in het Palearctisch gebied verwijs ik naar De Schuyter & Sys., 1982.

6. Voorkomen in België

Voor België liggen naast deze waarneming momenteel nog 3 goed gedocumenteerde en aanvaarde gevallen voor: 3 juni 1973 Zandvliet (Van Impe, 1974), 22 juni 1978 Snaaskerke (Boudolf, 1979), en 18, 19, 20 en 24 mei 1981 Dudzele-Zeebrugge (De Schuyter & Sys, 1982). Verder werden in *Wielewaal* 47: 454 2 waarnemingen gepubliceerd uit Deinze, namelijk 8 en 15 februari 1981, telkens 1 ex.; van deze gevallen zijn echter geen nadere bijzonderheden meer gepubliceerd. Het is verder zeer te betreuren dat de Vlaamse sectie van de Belgische homologatiecommissie (sinds het voorzitterschap van W. Roggeman, *n.v.d.r.*) geen rapporten meer liet verschijnen.

7. Discussie

Het is de tweede maal dat een Terekruiter in de Achterhaven werd opgemerkt, en een vergelijking tussen beide waarnemingen lijkt dan ook interessant.

Het betrof telkens een adulte vogel in zomerkleed; tussen beide exemplaren was er qua verenkleed weinig verschil. Er is een opvallende gelijkenis tussen de data van aankomst, 18 mei in 1981 en 17 mei in 1984. De plaats waar de vogel in 1981 verbleef ligt ongeveer 350 m van de plaats waar deze in 1984 werd waargenomen. Gezien het feit dat zowel tijd en plaats van beide waarnemingen nagenoeg identiek zijn, bestaat de mogelijkheid dat het hier om dezelfde vogel gaat. Reeds eerder werd vastgesteld bij een Terekruiter dat deze soms met verschillende jaren tussenpoos op hetzelfde ogenblik op dezelfde plaats opdook. Het treffendste voorbeeld hiervan: een exemplaar, geringd in juni 1966 in Finland werd in juli 1967 teruggevangen in de Camargue; dit ex. werd in juni 1971 opnieuw gecontroleerd in Finland en in juli van hetzelfde jaar teruggevangen in de Camargue (Blondel & Isenman, 1981).

Persoonlijk ondervond ik tijdens ringwerk dat steltlopers (o.a. Oeverlopers) soms jaren na elkaar op dezelfde plaats en hetzelfde tijdstip kunnen teruggevangen worden.

Verenigingsberichten De Wielewaal - februari

Teksten voor de activiteitenkalender dienen uiterlijk de eerste dag van de maand die de publikatiemaand voorafgaat of de Centrale, Graatakker 11, 2300 Turnhout, of de Redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout, te bereiken. Teksten voor het januarinumnummer, dat verschijnt op 15 januari, dienen ons uiterlijk op 15 december te bereiken. Activiteiten in augustus dienen in het julinumnummer aangekondigd (augustus-septembernummer is een dubbelnummer). Alle aankondigingen van de afdelingsactiviteiten dienen te worden ingevuld op speciale voorgedrukte formulieren, verkrijgbaar bij de Centrale.

- 1 **Netevallei.** Neteling. Dia-reeks over Noorwegen door J. Heylen. 20 u. klein zaaltje achter Parochiezaal Hallaar.
- 2 **Gent.** Dia-avond. Conferentiezaal St.-Lievenscollege Zilverenberg, Gent te 20 u. stipt. B. Kindts: „Dag en Nachtvinders”.
- 2 **Zwalmvallei.** Nieuw Zeelandse dagtocht. Vertrek: 6 u. markt Zottegem. Zeer warme kledij. Leiding: G. Eeckhout kontakten - Privé-wagens. Mee te brengen: Lunchpakket $\pm$ 10 gulden.
- 3 **Antwerpen-Zuid.** Voormiddagwandeling naar Blokkersdijk (L.O.) Vertrek: eigen wagens - Station Oude-God 8.30 u. of om 9 u. hoek Chr. de Costerlaan en ingang voetgangers-tunnel. Leiding: J. Moonen (457.42.23) & R. Vansevenant (828.22.36). Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.
- 3 **Brussel.** Ochtendwandeling in Dworp en Alsemberg. Vertrek: Om 9 u. aan het gemeentehuis van Dworp. Te bereiken voor auto's, westring afrit Huizingen/Alsemberg, links naar Dworp op 4 km. Openbaar vervoer: bus UH aan station Ukkel/Calevoet (spoorweg oversteken) om 8.45 u., in Dworp om 9.02 u. Leiding: J. Boone. Mee te brengen: Laarzen, kijker. Einde: 12 u.
- 3 **Demer en Dijle.** Werkgroep botanie. Om 9 u. ten huize van F. de Preter, Haachtsebaan, 96, Keerbergen. Determineren op winterkenmerken van inlandse bomen en heesters.
- 3 **Gent.** Voormiddag. Plantentuin Rijksuniversiteit Gent. Ingang rechtover Congresgebouw, 9.30 u. Leiding: H. Evrard.
- 3 **Kortrijk.** Namiddagtocht langs de Leie (Oeselgem). Verzameling om 13.45 u. aan de kerk van Zulte. Leiding: F. Claeys.
- 3 **Meetjesland.** Halve dagtocht naar de opgespoten terreinen van Ramskapelle. Vertrek: markt te Eeklo om 13 u. Leiding: M. Boone & E. Colpaert. Mee te brengen: Verrekijker, teleen veldgids.
- 3 **Mol.** Bustocht naar Zeeland (Brouwersdam-Grevelingen). Prijs: 350 p/p (- 16 j.: 300 F). Inschrijving (naam, adres + opstapplaats) bij secr. J. Sas, Wildstr. 8, 2400 Mol (014/58.39.63). Vertrek: Wezel kerk 6.00 u. - Gompelkerk 6.10 u. Mol-Textielfabriek 6.20 u. - Dessel kerk 6.30 u. Leiding: J. Henderickx en J. de Schepper. Mee te brengen: Warme kleding, knapzak, kijkers.
- 3 **Netevallei.** Natuurwandeling te Westmalle. Vertrek: Heist-station 13.30 u. Leiding: C. Segaert. Einde: 17.30 u. Heist-Station.
- 8 **Mandelstreke.** Ledenvergadering met dia's van onze leden en de laatste natuur Film van Eric Blancke „Gastvrije ouwe taaie”. Vertrek: Vormingsinstituut om 20 u.
- 8 **De Stern.** Dia-avond over Kenia door G. Robbrecht. 20 u. Veldstraat 50, Zevegem.
- 9 **Hageland-Zuiderkempen.** Film + Kwisavond door M. Guisson over Neusiedler See en Hongaarse Poesta. Ook niet kwissers zijn welkom. Abdij Averbode 20 u.
- 9 - 10 **Scheldeland-Wetteren.** Tweedaagse vogeltocht Schouwen. Te starten voor 1 februari op reknr. 001-1264471-55 1500 F alles inbegrepen: avondmaal, zaterdag. Overnachting + ontbijt, overzet per boot tot Zeelandbrug. Vertrek: 8 u. zaterdag morgen markt Wetteren. Leiding + inlichting: W. van Caneghem en J. van Stiegel. Terug 19 u. te Wetteren.
- 9 **Zwalmvallei.** Beheerswerken. Vertrek: 13 u. Vossenhol. Leiding: Contact opnemen D. de Clercq, T. de Geyter.
- 10 **Antwerpen-Centrum.** Zwerfen met eigen wagens op Linker Schelde oever. Voormiddag: Blokkersdijk. Namiddag: Doel en omgeving. Samenkomst aan de Noorse Kerk, Tunnel-plaats te Antwerpen om 10 u. Leiding: R. Huysmans en K. Labens.
- 10 **Antwerpen-Zuid.** Voormiddagwandeling in 't Vrieselhof te Oelegem. Vertrek: Eigen wagens Station Oude-God 8.45 u. Leiding: A. Wuyts. Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.
- 10 **Brugge.** Ganzenocht naar Meetkerke & Uitkerke. Vertrek: 13.30 u. station Brugge. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: kijker & telescoop.
- 10 **Brussel.** Daguitstap in het Woluwedal. 's Ochtends in het park van Woluwe, 's namiddags de Woluwevallei. Vertrek om 8.15 u. en om 14 u., telkens aan het tramdepot van St. Pieters-Woluwe (kruising Tervuren- en Woluwelaan). Te bereiken met o.a.; tram 44 en 39. Picknick in herberg. Leiding: S. Beke (771.74.68). Mee te brengen: Laarzen, kijker, picknick.
- 10 **Demer en Dijle.** Ganzenocht naar Zeeuws-Vlaanderen met eigen wagens. Vertrek: 8 u. Covee-Kampenhou-Sas. Leiding: F. Wuyts. Mee te brengen: lunchpakket.
- 10 **Denderland.** Wandeling Aalsters stadspark. Vertrek: Cafeteria sportstadion, Burg. Blanckaertdreef, 14 u. Leiding: P. van den Bremt. Mee te brengen: kijker. Einde: beginpunt 17 u.
- 10 **Fruitstreek.** Publiekwandeling „Natuur langs en op de wallen van Borgloon”. Samenkomst op het Speelhof aan de kerk van Borgloon te 14 u. Leiding: leefmilieu Borgloon.
- 10 **Mechelen.** Excursie te Zemst. Vertrek: 8 u. Station NMBS Mechelen. Leiding: Callebaut. Mee te brengen: Laarzen. Einde: station NMBS Mechelen 12 u.
- 13 **Demer en Dijle.** Bestuursvergadering. Om 20 u. ten huize van W. Bastiaens. St. Adriaanstraat 49, Haacht.
- 14 **Brugge.** „Het BVNF te Brugge”. Dia- & Filmavond. Ter gelegenheid van het 5-jarig bestaan van de Belgische Vereniging voor Natuurfotografen wordt in het Cultureel Centrum „De Dijk”, Blankenbergse Stwg. te „Brugge” een uitzonderlijke dia- & filmavond ingericht. Aanvang: 20 u. Inkom: 80 F
- 15 **Meetjesland.** Diamontage over Zuid-Frankrijk door H. van Looken. Aanvang: Stadsauditorium te Eeklo om 20 u.
- 16 **Antwerpen-Centrum.** Diavoorrecht: „Natuur, ik hou van jou” door Dhr. Matthijs (in samenwerking met de Heemkundige Kring van Schoten). Kasteel van Schoten (benedenzaal) om 20 u.
- 16 **Antwerpen-Zuid.** Dia-avond verzorgd door M. Gruyaert met o.a. een lyrische evocatie van Gezelles gedicht „Niemandsvriend” (de distel). Agfa-Gevaert auditorium, Septestr. Mortsel 20 u.
- 16 en volgende **zaterdagen. Antwerpen-Zuid.** Fort 7 Wilrijk. Beheerswerken - vrijwilligers welkom. Vertrek: 9 u. ingang Fort - Legerstraat Wilrijk.
- 16 - 17 - 18. **Gent.** Driedaagse naar de Flevopolders, Nederland. Leiding: H. Sergeant en C. de Gussem. Inlichtingen D. Danhieux (091/22.74.91)
- 16 **Lier.** Film- en diaavond over de Spaanse Pyreneeën (M. Guisson en M. Vermeylen). 20 u. clublokaal Rolwagenstr. 10, Lier.
- 16 **Mol.** Watervogelteldag: Fietstocht langs alle waterplassen van de regio. Vertrek: Parking Prinsenspark - 8 u. of Brug Zilvermeer (kant Mol) tussen 11 en 11.30 u. Leiding: J. Loos + G. Deckx. Mee te brengen: knapzak, kijker, vogelgids.
- 16 **De Wulp Oud-Turnhout.** Dia-voordracht door R. de Prins over „De teloorgang van de Kempen”. Heischuur Oud-Turnhout om 20 u. in vervanging van de reeds aangekondigde les over ganzen en overwinteraars die wegens omstandigheden niet kan doorgaan.
- 17 **Klein-Brabant.** Namiddagtocht langs de Scheldeborden te Hingene. Waterwild en overwinterende vogels. Aanvang: Romeo 14 u. Leiding: H. d'Hertefelt.
- 17 **Brugge.** VWG-watervogeltelling in de Achterhaven. Voor alle tellers & geïnteresseerden. Vertrek: 8.45 u. station Brugge. 9 u. put Distrigas.
- 17 **Brussel.** Ochtendwandeling te St.-Pieters-Leeuw. We bezoeken o.a. de wachtvijvers om watervogels te observe-

ren. Vertrek: om 8.45 u. aan de achterkant van de hoofdkerk in St.-Pieters-Leeuw. Hoe te bereiken? Steenweg op Bergen tot Brukom, daar rechts de Europalaan, rechtdoor rijden tot aan kerk. Openbaar vervoer: bus HL aan Zuidstation, om 8.02 u. tot halte Depauwstr. deze straat afwandelen tot aan de kerk, aankomst 8.25 u. Leiding: L. Mertens (524.28.52). Mee te brengen: laarzen en kijker. Einde: 12 u.

17 Demer en Dijle. Werkgroep Ornithologie. Internationale waterwildteldag. Vertrek: 8 u. Brug-Werchter. Leiding: F. Wuyts.

17 Hageland Zuiderkemp. Dagbusuitstap Flevopolder in Nederland. Vertrek: Aarschot Kr. Koning - 6 u. Testelt Dr. Jansen 6.15 u. Averbode Gemeentehuis 6.20 u. Leiding: A. Pardon. Mee te brengen: Guldens noodzakelijk.

17 Kortrijk. Voormiddagtocht in de Gavers (Harelbeke). Verzameling om 9 u. op de nieuwe parking langs de Stasegemsteenweg. Leiding: B. Beernaert.

17 Kreekenland. Wintertocht in de Assenedse Polders. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: R. de Lust. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde: rond de middag.

17 Rupelstreek. Tocht naar de Oosterschelde: vogelwaarneming. Vertrek: 9 u. Tribune Boom F.C., 9.30 u. molen van lillo. Leiding: J. Poeck. Mee te brengen: kijkers, eten, drinken, laarzen en warme kledij, guldens. Einde: 18 u.

17 Scheldeland - Wetteren. Waterwildtelling. Vertrek: 8.30 u. markt Wetteren. Leiding: P. de Bruycker. Mee te brengen: laarzen, verrekijker.

17 De Stern. Bomen en struiken in de winter. Wandeling. Vertrek: 9 u. dorp Zevegem.

18 Westkust. Veerse Meer Nederland. Vertrek: Nieuwpoort Grote Markt 7 u. Met private wagens (058/28.90.45). Leiding: E.H. A. Demarey. Mee te brengen: Laarzen, verrekijker, warme en regenkledij, picknick.

21 De Stern. Werkgroep ornithologie. 20 u. Dienstencentrum Dorp, Zevegem. Leiding: V. Geers.

22 Demer en Dijle. Natuurdia's over Spanje en de Pyreneeën door G. van der Kelen. Fotografische herinneringen aan een zonnige Spanje-reis. 20 u. 't Kasteel - Keerbergen. Haachtsebaan 85.

23 - 24 Brugge. Tweedaagse bustocht naar de Flevopolder met overnachting in hotel „Marktzicht“ te Harderwijk. Voor meer informatie: cfr. „Doedeljoe“ januarinr. 1 1985. Leiding: G. Orbie.

24 Antwerpen-Centrum. Familiewandeling te Sint-Job-in-'t-Goor. Samenkomst aan het Kristus Koning Instituut te Sint-Job-in-'t-Goor om 10 u. Leiding: A. Driessens. Mee te brengen: Picknick wordt medegenomen. Einde: 17 u.

24 Antwerpen-Zuid. Autocartocht naar 't Hollands Diep. Prijs: 310 F, 260 F (3e lft.) of 210 F (- 21 j.). Storten op PCR 000-0178083-88 vóór 9 febr. Vertrek: station Oude-God 7.30 u. Leiding: C. Tytgat, tel. 449.50.24. Mee te brengen: laarzen, picknick.

24 Brussel. algemene ledenvergadering met wandeling vooraf. Koffietafel, administratief verslag en diamontage over de vakantie in de Dolomieten. Om 14 u. voor de wandeling, om 16.30 u. voor de ledenvergadering, aan instituut Parnassus, Stationstraat 301 te Dilbeek. Per auto: ring rond Brussel tot afrit 11, Groot-Bijgaarden/St.-Agatha-Berchem Dansaertstraat nemen richting Dilbeek tot einde straat, dan rechts stationstraat inslaan, de spoorweg over (voor de spoorweg links is het station). Het instituut is rechts voorbij de spoorweg. Voor de wandeling, samenkomst aan het station. Openbaar vervoer: tram 19 tot eindpunt Groot Bijgaarden. Hier zal u worden afgehaald. Inschrijven voor 19 febr. bij L. Mertens (524.28.52, na 7 u.).

24 Mandelstreek. Busuitstap naar het Veerse meer. Deelname prijs 350 F kinderen tot 14 jaar halve prijs, derde kind gratis. Inschrijven vóór 20-2-85 bij J. Jacques, tel. 051/20.44.89. Vertrek: Stationplein om 7.15 u.

24 Mechelen. Grindgaten aan de Maaskant. Vertrek: 8 u. Station NMBS Mechelen Busreis. Leiding: J. Gabriëls. Mee te brengen: Lunchpakket - Laarzen. Einde: Station NMBS - 18 u.

24 Scheldeland. Bustocht naar hoge Venen voor Sneeuw-wandeling met mogelijkheid tot langlaufen (materiaal kan gehuurd worden). Leden 300 F - niet leden 350 F, gezin met 3

of meer kinderen 900 F Reknr. 001-1264471-55. Vertrek: markt Wetteren. Leiding: B. Clinckspoor.

28 Brugge. Braakballendeterminatie & dia-avond over het thema „Uilen“. Een combi-activiteit van VWG & FTWG. Zaal Rethorica te St.-Michiels om 20 u. Leiding: R. Vannieuwen-huyze. Mee te brengen: pincet & loupe, determinatietabel-len.

MAART

1 Kreekenland. Diaavond door H. Lehaen. Om 20 u. in het landbouwershuis Markt te Assenede.

2 Brussel. bezoek aan het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika te Tervuren. Een geleid bezoek met gids ter plaatse waarbij wij de geologie, flora en fauna van Midden-Afrika verkennen. Vertrek: om 13.30 u. aan de parking voor het museum, stwg. op Leuven. Openbaar vervoer: tram 44 aan metrostation Montgomery om 13.06 u. tot eindpunt. Het museum bevindt zich 100 meter verder.

2 Gent. Diaavond. Conferentiezaal St.-Lievencollege. Zilverenberg, Gent om 20 u. stipt. Leden tonen elk een korte diamontage over natuur of milieu.

2 Land van Waas-Zuid. Filmavond door J. Vereecke uit Zeebrugge. Onderwerpen: 1. Doortrekkers en wintergasten. 2. Het Zwin en 3. De Bruine Kiekendief. Aanvang: 20 u. in de grote zaal van de stadsbibliotheek „Heymanplein Sint-Niklaas (Naast de grote markt).

2 Lier. Uitstap naar het Sneeuwklodjesreservaat. Vertrek: 13.30 u. Zimmertoren Lier. Leiding: H. Janssen en R. Selderslaghs. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17 u. in 't Piepenolleke, Lier (met versnapering).

3 Antwerpen-Centrum. Autocaruitstap naar Flevopolder (NL.) voor waarnemen van watervogels. Prijs 450 F (jongeren en gepensioneerden 400 F). Inschrijven door storting op girorekening nr. 000-0087473-76 van de Wielewaal, Merksem. Tel. M. A. Lambert 646.19.68. Vertrek: Antwerpen Rooseveltplein om 7 u. Leiding: R. Huysmans en K. Labens.

3 Demer en Dijle. Werkgroep botanie. Nederlandse plantennamen. 9 u. ten huize van F. de Preter, Haachtsebaan 96, Keerbergen. Mee te brengen: flora's.

3 Fruitstreek. Publiekwandeling Neerlanden + Molenbeek-vallei. Samenkomst kerk van Neerlanden te 14.00 u. Gids: J. Vansimpson.

3 Gent. Voormiddagtocht. Damvallei en plassen Destelbergen. Kerk Destelbergen-dorp om 9 u. Leiding: H. Evrard.

3 Mol. met de fiets langs het Miel-Ottenpad, Reeëntocht. Vertrek: Sas 3 (weg Mol-Postel) om 7.30 u. Leiding: M. van Buggenhout. Mee te brengen: Fiets in goede staat, kijker. Einde: tegen het middaguur (De Maat).

GETIJTAFELS 1985 VERSCHENEN

Er wordt ter kennis gebracht van de belanghebbenden dat de „Getijtafels voor Oostende, Zeebrugge, Vlissingen, Prosperpolder en Antwerpen 1985“, bevattende de voorspellingen in tijd en hoogte van hoog- en laagwater, verkrijgbaar zijn bij de Antwerpse Zeediensten, Loodsgebouw - 2e verdieping - Antwerpen, of bij de Dienst der Kust, Administratief Centrum, Vrijhavenstraat 3, Oostende.

Deze getijtafels worden toegezonden mits voorafgaande storting van 40 F per exemplaar op postrekening: nr. 000-2005820-54 van „Ministerie van Openbare Werken, Antwerpse zeediensten, Rek. A. Loodsgebouw, Antwerpen“ (03-231.57.74), of nr. 000-2005821-55 van het „Bestuur der Waterwegen, Dienst der Kust, Hydrografie, Administratief Centrum, Vrijhavenstraat 3, Oostende“ (059-50.19.61).

Bij aankoop van minstens 50 getijtafels, eventueel bestemd voor voortverkoop, wordt een korting toegeestaan.

LANDVOGELTELLING IN VLAANDEREN

Gemakkelijk en toch efficient.

In vele Europese landen worden momenteel vogeltellingen verricht. Aan de hand daarvan kunnen veranderingen in aantal van verschillende vogelsoorten in de loop der jaren nagegaan worden. Een moeilijkheid hierbij zijn de dikwijls erg verschillende telmethodes. Het grote voordeel van een uniforme telmethode, toegepast door verschillende tellers, is dat gegevens onderling vergelijkbaar zijn.

In 1983 startte Dr. G. Bilcke van de Universiteit Antwerpen (U.I.A.) het telprogramma voor Vlaanderen. Om dit te bevorderen en te coördineren organiseert De Wielewaal vanaf januari 1985 een BTK-project. Daarin is een studie voorzien van de telmethode en zal er gewerkt worden aan de automatisering van de verwerking van de gegevens.

Om dit project te realiseren werden zes personen geëngageerd, namelijk vier vogeltellers (L. Janssen, C. Snyers, R. Desmet en K. Dierickx), een secretaresse (R. Fierens) en een bioloog (L. Bijmens).

Om dit project een kans op slagen te geven is uw hulp echter onmisbaar. Hierbij willen wij dan ook een oproep richten tot alle leden van De Wielewaal om hun medewerking aan dit project te verlenen.

We zullen contacten onderhouden met de tellers overal in Vlaanderen door het publiceren van de resultaten in dit blad.

Waar kan U tellen?

De keuze heeft u reeds gemaakt, want u kan rustig dit soort tellingen uitvoeren in de gebieden waar u gewoonlijk vogels observeert. Daar het gaat om een vogeltelling over het hele Vlaamse land, is het belangrijk om niet enkel gegevens van natuurreservaten te bekomen. We willen u daarom aansporen om ook in niet beschermde gebieden vogeltellingen te verrichten.

Hoe kan U vogels tellen?

Het tellen van de vogels in een gebied moet gebeuren vanuit vijf punten, minstens 200 meter (200 grote passen) uit elkaar en minstens op 100 meter van de rand van het gebied gelegen. Vanuit elk punt telt U gedurende precies vijf minuten (uurwerk met secondenaanduiding gebruiken) elke vogel die u ziet en/of hoort binnen een afstand van 100 meter. Voor elke waargenomen soort noteert U dan het aantal en ook of die zich werkelijk in het gebied bevond en of die enkel overvloog. Dit is vooral van belang tijdens de trekperiode. De tellingen op de 5 punten moeten tijdens dezelfde voormiddag gebeuren.

Een volledige telling bestaat dus uit vijf gedeelten van vijf minuten.

Wanneer kan U vogels tellen?

Uur van de dag: u kan best tussen de 30 minuten en 3 uur na zonsopgang tellen.

Tijd van het jaar: hoewel we vooral de nadruk willen leggen op het broedseizoen, kan u gedurende het volledige jaar tellen, om veranderingen in de loop van het jaar na te gaan.

Weersomstandigheden: uw telling is alleen bruikbaar

als u ze uitvoert bij mooi weer, dus op dagen zonder wind, motregen, mist of sneeuw.

Hoe vaak kan U tellen?

Ook dit bepaalt U weer zelf. Het welslagen van dit lange-termijn project wordt bepaald door de jaarlijkse herhaling van de tellingen, liefst op gelijke data. Een telling per jaar op gelijke data, is voor dit project beter interpreteerbaar en dus waardevoller dan 20 tellingen die niet herhaald worden.

Organisatie-Informatie

Het nut en de methodologie van de telling kan ook in uw afdeling toegelicht worden. Op aanvraag zullen wij graag een voordracht (van ongeveer een half uur) houden op een van de reeds geplande activiteiten van uw afdeling. U kan ook vanaf mei 1985 komen kijken hoe het veldwerk en de verwerking bij ons gebeuren.

Medewerking

We willen hier ook de volgende personen danken voor hun interesse en omdat een aantal onder hen reeds meewerkten: F. Adriaensen, J. Aerts, L. Audenaerde, R. Billiau, S. Claeys, R. Clinckspoor, C. Coekelbergh, G. Coene, W. Debaere, R. Debruyne, P. de Craecker, L. de Meersman, P. de Roo, E. de Roover, T. de Schuyter, W. de Smet, J.-P. Devriendt, W. Dings, L. en R. Drijvers, J. Leestmans, L. Matthé, Dr. H. Meeus, G. Morren, D. Rabosee, J. Pollet, J. Sas, M. Stoop, P. Sys, F. Tombeur, Ir. S. Tys, L. van Camp, M. van Dael, M. Vanaerde, G. van der Kelen, G. Vanderkrieken, H. Vanderveken, F. van der Velde, K. Vandorpe, M. van Opstaele, H. Vanuytven, D. Vercammen, P. Vercauteren, E. Vereecken, P. Vercauteren, E. Vereecken, M. Walraven, G. Wieme, F. Wuyts en verder iedereen van De Wielewaal die meehielp bij het starten van dit project.

Wie meer informatie en telformulieren wenst kan dit met een briefkaart aanvragen bij L. Bijmens, Universiteit Antwerpen, Departement Biologie (U.I.A.), Universiteitsplein, 1, 2610 Wilrijk.

Afdelingen kunnen op hetzelfde adres een voordracht vragen over het project. Belangstellenden kunnen vanaf mei ook een bezoek aanvragen aan de U.I.A.

TE KOOP GEVRAAGD

Volgende oude nummers van *Wielewaal*:

- 1937 en vroeger: alles.
- 1939 maart, april, juni, juli, augustus, oktober en december.
- 1940 maart, mei.
- 1942 alles.

Aanbieden bij W. van Spaendonk, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480.54.24).

STEUNEND LID 1985

De Heer P. Taelman, Gent.

GIFTEN

Naamloos	25.000 F
Naamloos	110.000 F
Naamloos	4.200 F

**HET WIELEWAALCONGRES 1984.
SYMPOSIUM OP 14 OKTOBER 1984
TE SINT-NIKLAAS.**

Het symposium had plaats in het hotel „Sewir” te Sint-Niklaas.

Er was van 9 uur af onthaal met koffie. In de stijlvolle ruimten bezochten de deelnemers de uitgebreide tentoonstelling over de krekens, de mooie tentoonstellingspanelen van R. Willockx en de informatie- en boekenstand. Te 9.30 u. verwelkomde de algemene voorzitter, H. Franckx, de 130 aanwezigen. Jan Dhollander zei dat dit congres het werk was van de afdelingen Land van Waas-N., Land van Waas-Z. en Beveren. Vervolgens gaf hij een goede omschrijving van de verschillende aspecten van het Noordwase krekengebied en legde vooral de klemtoon op de bedreigingen. Jan Dhollander en Martin Vranken leidden de sprekers in.

„Ontstaan en situering van de Noordwase krekens” door Erik van Oevelen.

Nadat spreker de Noordwase krekens in de Scheldepolen had gesitueerd, behandelde hij het ontstaan ervan. Rond het jaar 1000 werd de zeespiegel met circa 1,40 m verhoogd (derde Duinkerkse transgressie). Als gevolg hiervan werd het land bij stormtij regelmatig overstroomd. Een ander gevolg was het ontstaan van de Westerschelde bijna 4 eeuwen later, nadat de Honte door uitschuring een echte zeearm werd. In 1584 werden dan de Scheldepolderen in Saftinge en Kallo doorgestoken om Antwerpen te beschermen tegen de Spaanse troepen. De polders bleven 30 jaar lang overstroomd. Diepe geulen werden zo op vrij korte tijd door het snelstromende water uitgesleten. Bij de inpoldering in 1615 bleven deze geulen liggen. De Saleghemse krekens zijn dus ontstaan op het moment dat Willem van Oranje vermoord werd, 400 jaar geleden. De Vader des Vaderlands had heel wat te maken met deze krekens.

„De botanische waarde van enkele krekens” door lic. Erik Rombaut.

De belangrijkste gradiënten en grensmilieus werden bekeken. Krekens zijn geulrestanten. De zout-zoet-gradiënt speelt mee. Uit het ziltte verleden is er nog de Zeebies, de Ruwe Bies en de Zilt Schijnsprurrie. De water en landgrens met zijn verlandingszones, oeverzones en hooilanden is veruit de belangrijkste. In de verlandingsreeks krijgen de onvergelykelijke drijvzomen met o.a. Smalle Stekelvaren, Glidkruid en veenmossen, bijzondere belangstelling. Er zijn ook de grensmilieus tussen de voedselrijke klei en het voedselarme zand van krekens, wielen en dijputten. Kempense levensgemeenschappen komen er zelfs voor. En dan zijn er nog de legakkerpatronen en zoveel meer.

Het is bijna ongelooflijk welk een verscheidenheid er is in milieu en vegetatie op zo een betrekkelijk kleine oppervlakte.

In verband met de vele bedreigingen deed referent een oproep tot de bevoegde minister om tenminste de meest waardevolle delen aan te kopen, opdat ze als natuurreserveaat bewaard zou blijven.

„De entomologische rijkdom, vooral voor loopkevers, van krekens en polders” door lic. Konjev Desender

In deze gebieden is er een rijkdom aan insecten uit het water en het terrestrisch milieu. Nochtans zijn er weinig gedetailleerde gegevens verzameld.

Nadat spreker een aantal insectenorden de revue had laten passeren, weidde hij meer omstandig uit over de loopkevers. Deze familie, met een 400 soorten in ons land, is een boeiende diergroep.

Microklimaat, temperatuur en relatieve vochtigheid zijn factoren die voor iedere soort van belang zijn in verband met biotoopkeuze. Spreker legde vervolgens de levenscyclus van de loopkevers uit. Aan de hand van een reeks dia's werd dan de verspreiding van enige soorten bekeken.

„Vogels van rietlanden en verlandingszones” door lic. Anny Anselin

De verscheidenheid van rietvelden is groot. Er zijn de grote rietvelden van de Carmague en Neusiedlersee. Anderzijds hebben deze van de meeste krekens een geringe oppervlakte. Het aantal broedvogelsoorten is er beperkt, alhoewel toch typisch. Spreekster behandelde de verspreiding van een aantal rietvogels: Rietzanger, Grote en Kleine Karekiet, Bosrietzanger en Zwartkoprietzanger. Daarna kwamen wintergebieden, fenologie en andere aspecten aan bod.

In een volgend deel werden verschillende verlandings-situaties en de erbij horende avifauna bekeken.

Ook hier werd er weer eens gewezen op de bedreigingen voor de levensgemeenschappen van de krekens.

„Amfibieën in en om kreekplassen en wielen” door lic. Dirk Bauwens

In het Wase krekengebied ontmoeten we vijf amfibie-soorten: Kleine Watersalamander, Alpenwatersalamander, Gewone Pad, Bruine Kikker en Groene Kikker. Eigenlijk vormen de groene kikkers een groep van drie soorten. Referent beschreef het uitzicht en de levenswijze van dit volkje. Daarna werd de verspreiding en de biotoopkeuze bekeken, evenals de invloed van enkele factoren i.v.m. de voortplantingsplaats van die amfibieën: waterdiepte, vegetatiestructuur en belichting.

Het is de hoogste tijd om de leefgebieden van deze zeldzaam wordende diergroep te beschermen.

„De krekens van Saleghem”, diamontage door Apr. Jan Dhollander.

Deze diamontage was zowat de illustratie van hetgeen we vandaag hoorden in de verschillende lezingen: de geschiedenis van de krekens, planten, vogels, amfibieën, libellen, vlinders, de vele aspecten van het landschap, beheer en bedreigingen. Er waren ook enig mooie sfeerbeelden. Een echte kleurenwiel door prachtige muziek omspeeld. Een werk van jaren. Misschien iets te lang... toch zeer mooi.

Zoals vorig jaar waren er weer ruime pauzes ingelast om de tentoonstellingen te kunnen bezoeken, om met mekaar te praten en ook om oude getrouwen te ontmoeten.

De algemene voorzitter zei het symposium met oprechte fierheid te sluiten. Hij dankte de sprekers en roemde het werk van de inrichtende afdelingen. Er was dan ook een woord van waardering voor de voorzitters, de besturen en allen die meewerkten. Er werd ook hulde gebracht aan Piet van Haute.

Na nog een oproep voor nieuwe leden wenste Henri Franckx de aanwezigen een behouden thuiskomst.

F. van den Broeck, secretaris.

Na het symposium werd op voorstel van de aanwezigen volgende brief gezonden aan minister P. Akkermans.

Mijnheer de Minister,

De Wielewaa, vzw, in congres bijeen te Sint-Niklaas op 14 oktober 1984 rond het thema „De Noordwase Kreeken”, dringt er op aan, dat U:

1. zeer snel werk zal maken van de reeds vroeger voorgestelde aankoop van een minimale oppervlakte van ca. 40 ha natuurreservaat binnen het 1700 ha grote ruilverkavelingsblok te Meerdonk;
2. een beheerscommissie zal samenstellen die moet instaan voor het dringend noodzakelijk natuurbeheer van dit toekomstig natuurreservaat.

Met oprechte hoogachting,

H. Franckx,

Voorzitter De Wielewaa

Minister Akkermans antwoordde op 23 oktober dat de problemen in verband met het natuurgebied en de kreeken in het ruilverkavelingsblok Meerdonk hem bekend waren en dat ze het voorwerp uitmaakten van een grondig onderzoek.

WILDE FLORA BEDREIGD! BESCHERMD?

Programma Internationaal symposium
Maastricht, 2 en 3 mei 1985

Donderdag 2 mei

- 10.00 Registratie, ontvangst met koffie
10.30 drs. D. Th. de Graaf, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Welkomstwoord.
10.40
Openingsrede
11.00 Prof. dr. V. Westhoff, Groesbeek
Het belang van het symposium in internationaal verband
11.30 Begripsafbakening en uitgangspunten
11.30 Dipl.-ing. A. Auhagen, Institut für Ökologie der Technische Universität Berlin
Het begrip 'wilde flora' in internationaal, nationaal en regionaal verbond (oorspronkelijk inheemse flora, archaeofyten, neofyten, verwildering, inburgering, enz.)
12.00 Prof. dr. J.J. Barkman, Vakgroep Botanische Oecologie, Rijksuniversiteit Utrecht
Het begrip 'zeldzaamheid' in ruimte en tijd
12.30 Gemeenschappelijke lunch
Mogelijkheid om posterpresentaties te bezoeken
14.00 Bedreigingen voor en bescherming van de wilde flora; een serie voordrachten door sprekers uit de deelnemende landen over de bedreigingen voor de wilde flora en de beschermende maatregelen die momenteel van kracht zijn
14.00 België
lic. L.E.M. Vanhecken, Nationale Plantentuin van België, Meise
lic. H. Abts, Administrateur I, Secretariaat Generaal Benelux Economische Unie, Brussel
15.00 Nederland:
drs. J. Mennema, Afdeling Nederland van het Rijksherbarium, Leiden
drs. J.B. Pieters, Directie Natuur-, Milieu- en Faunabeheer, Ministerie van Landbouw en Visserij

16.00 Pauze, koffie/thee

16.30 Duitsland:

dr. H.G.K. Fink, Bundesanstalt für Naturschutz und Landschaftsökologie, Bonn
dr. R. Wolff-Straub, Landesanstalt für Ökologie, Landschaftsentwicklung und Forstplanung Nordrhein-Westfalen, Recklinghausen

17.30 Receptie, aangeboden door de Stichting Studie-Contact T.H. Aken

Mogelijkheid om posterpresentaties te bezoeken

18.30 Diner

20.30 Internationale aspecten van de natuurbeschermingsproblematiek; voordrachten door en discussie met:

G.L.I. Lucas Bsc., Threatened Plants Committee of the International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), The Herbarium, Royal Botanic Gardens, Kew, England.
H. Muntingh, Europees Parlement, Straatsburg

22.30 Einde eerste dag

Vrijdag 3 mei

- 9.30 Ontvangst met koffie
10.00 Forumdiscussie over de bescherming van de wilde flora in België, Duitsland en Nederland
10.00 Inleiding en beantwoording van schriftelijk gestelde vragen
10.30 Presentatie van stellingen
10.40 Discussie binnen het forum
12.00 Samenvatting en aanbevelingen
12.15 Dr. J.H. Willems, Commissie voor de Bescherming van de Wilde Flora van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging
En hoe nu verder? Sluiting van het formele gedeelte
12.30 Lunch
13.30 Mogelijkheid om aan een excursie naar een van de grensoverschrijdende natuurgebieden deel te nemen
17.00 Informele afsluiting in het Natuurhistorisch Museum Maastricht
Verdere inlichtingen: Natuurhist. Gen. Limb., Bosquetplein 7, Maastricht.

NATUURFOTOGRAFIE

Ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de Belgische Vereniging van Natuurfotografen (BVNF) worden twee dia- en filmavonden ingericht, waarop geïnteresseerden kennis kunnen maken met de doelstelling van de vereniging: het propageren van een natuurvriendelijke fotografie.

De voorstellingen gaan door op donderdag 14 februari om 20 u. te Brugge, cultureel centrum 'De Dijk', Blankenbergsesteenweg (St.-Pieters) en op 16 maart te Mechelen, Provinciaal Instituut Tuinbouw, Antwerpsesteenweg 145 (afrit autostrade Mechelen-Noord), aanvang 19 u.

Op het rijkgevulde programma staan 3 natuuriereeksen:

- „Impressies van het Noorden”
- „Het rijke wildleven in Afrika”
- „In Vlaanderen valt er ook heel wat moois te fotograferen”

Een dia-vraagspel en een onvergetelijke natuurfilm ronden het geheel af. Te Mechelen is er ook een occasioneurs van fotomateriaal.

De toegangsprijs bedraagt 80 F.

Ook zal er een tentoonstelling te bekijken zijn met de mooiste realisaties van de leden.

Voor meer inlichtingen: Secretariaat BVNF, Bob Jorens, Berkensweg 3, 2080 Kapellen (03/664.99.91).

BERICHT AAN VOGELWAARNEMERS TE CAP GRIS NEZ (FRANCE).

De 'Groupe Ornithologique Nord' (G.O.N.) is sedert 1980 opnieuw gestart met regelmatige vogeltellingen te Cap Gris Nez.

Alle waarnemers die de streek van Cap Gris Nez of Blanc Nez bezoeken, worden vriendelijk verzocht om hun waarnemingen, zowel trek- als broedvogels of lokale gegevens aan onderstaand adres door te geven.

Er verschijnen regelmatig seizoenverslagen over de voorjaarsrek, najaarsrek en winterverplaatsingen. Om deze verslagen zo volledig mogelijk te maken, is de medewerking noodzakelijk van iedere waarnemer, zelfs indien het om toevallige bezoekers gaat. De voorstellingswijze van de gegevens (grafieken) laat immers toe om zelfs met de kleinste waarneming rekening te houden.

Oudere verslagen (van de herfst 1980 tot de winter 1983/1984) zijn beschikbaar op hetzelfde adres.

P. Raevel, Résidence du fief, Route d'Hazebrouck, 59270 Bailleul, France.

BOSPRAKTIJKLESSEN

Praktische organisatie

Door de „Initiatiefgroep Bosbouw” van de Vlaamse Bosbouw Vereniging worden vanaf begin maart in de 5 Vlaamse provincies zeer praktijkgerichte bosbouwcurssussen ingericht.

De lesonderwerpen zijn zeer concreet gekozen en reële problemen, die zich dagelijks in de praktijk stellen, zullen behandeld worden. Zonder het belang van de houtproductie te negeren, zal in ruime mate aandacht worden besteed aan de sociale en ecologische rol van het bos.

Lesonderwerpen

1. Bosbehandeling
2. Inventarisatie en beheersplan
3. Be- en herbebossing
4. Boshygiëne
Populier
5. Exploitatie en verkoop.

Praktische inlichtingen

De cursus omvat 5 lessen van 3 uren (zaterdagvoormiddag) alsook één volledige dag praktijk in het bos.

Data:

- provincie Limburg:
za 9, 16, 23, 30 maart
za 13, 14 april
- provincie Antwerpen:
za 16, 23, 30 maart
za 13, 20, 27 april
- provincie Oost-Vlaanderen:
za 23, 30 maart
za 13, 20, 27 april
za 4 mei
- provincie West-Vlaanderen:
za 30 maart
za 13, 20, 27 april
za 4, 11 mei
- provincie Brabant:
za 13, 20, 27 april
za 4, 11, 18 mei

Inschrijvingsprijs:

- 1.750 F voor leden van de V.B.V.
- 2.000 F voor niet-leden.

In deze prijs zit tevens de volledige cursus (6 delen, 300 pp.) vervat. Het bedrag kan worden overgeschreven op postrekening 000-1027867-55 van de Vlaamse Bosbouw Vereniging te Gontrode.

Voor alle inlichtingen: V.B.V.-Initiatiefgroep Bosbouw, Geraardsbergse steenweg 267, 9231 Gontrode-Melle, (091/52.21.13)

M 18

FINANCIELE STEUN VAN HET WERELDNATUURFONDS VOOR ONS NIEUW NATUURRESERVAAT „DE DONGEN” TE ZEVEDONK/TURNHOUT.

Zoals U reeds kon lezen in het juli-nummer 1984 van ons maandblad (p. M47) werd voor de financiering van de aankoop van de orchideeënweide te Turnhout ook steun gevraagd aan het Wereldnatuurfonds België. Een dossier werd door ons opgesteld en ingediend bij het Uitvoerend Comité van het W.W.F. dat, alvorens een beslissing te treffen, advies vroeg aan de Wetenschappelijke Commissie die bestaat uit de Professoren J.J. Symoens, C. van den Berghen en P. van der Veken. Zopas ontvingen we vanwege de heer Y. Boulpaep, directeur van het W.W.F., het heuglijke nieuws dat de leden van de Wetenschappelijke Commissie unaniem gunstig reageerden op het project dat door ons werd voorgesteld. Het Uitvoerend Comité van het Wereldnatuurfonds heeft daarom besloten de som van 100.000 F beschikbaar te stellen aan onze Vereniging voor medefinanciering van de aankoop van dit nieuwe reservaat. We houden eraan om directeur Boulpaep, de leden van het Uitvoerend Comité en van de Wetenschappelijke Commissie van het W.W.F. hierbij, namens onze vereniging, ten eerste te danken voor deze belangrijke steun om de laatste grote groeiplaats van Gevlechte Orchissen in de Turnhoutse Kempen veilig te stellen.

Het belang van deze groeiplaats bleek ook weer tijdens het voorbije seizoen. Weliswaar werd het terrein de laatste drie jaren niet meer gemaaid zodat een flink pak afgestorven plantaardig materiaal de bodem bedekte. Bovendien was het seizoen, op het ogenblik dat de aankoopakte getekend werd, reeds te ver gevorderd zodat verwijdering van het dode plantenmateriaal te veel schade zou berokkenen aan de reeds ontkiemende orchideeën. Toch schatte P. Prinsen, conservator van De Dongen, het aantal bloeiende orchissen dit seizoen op ruim 1.500 exemplaren, alle erg forse planten. Ook de veelvuldig bloeiende Moerasviooltjes vormden een lust voor het oog. Half augustus werd het hooilandje voor het eerst weer gemaaid.

In het hierboven geciteerde artikel werd ook gemeld dat het onze bedoeling was om het eveneens aangekochte perceeltje bos grotendeels te rooien, zodat daar terug een venig riet-hooilandje en een vochtig heidetype tot ontwikkeling kan komen. In de kapvergunning, die hiervoor van het Stadsbestuur van Turnhout, na advies van de Dienst Groenplan (Brussel), bekomen werd, staat wel vermeld dat deze kapping niet in éénmaal, maar gespreid over enkele jaren, moet gebeuren. Inmiddels werd een eerste deel reeds gekapt en gedurende enkele werkdagen deze winter zal er o.m. ook op enige plaatsen geplagd worden en zal een poeltje in het hooiland opnieuw geschikt gemaakt worden als voortplantingsplaats voor kikkers.

Tot slot hebben we van Ir. A. Versteijnen, hoofd van de Houtvesterij Turnhout, de toestemming bekomen om het gedeelte van het Staatsbos Zevendonk dat langs de zuid- en de oostzijde aan ons reservaat grenst, maar dat door een omheining van de rest van het staatsdomein is afgesloten, mede in het beheer te betrekken. Het betreft hier deels oud Grove Dennenbos, deels eerdere moerassig loofbos met o.a. een interssante zwammen- en mossenflora. Het zal uiteraard verder als bos beheerd worden. In eerste instantie werd hier al nestgelegenheid aangebracht voor Torenvalk en Bosuil, een soort die in onze streek flink in uitbreiding is. Vermits dit gedeelte van het Staatsbos ongeveer 1,5 ha. groot is, bedraagt de beheerde oppervlakte, dus samen met onze eigendom, nu ruim 2,2 ha.

G. Luyts, voorzitter Nationale Werkgroep Natuurbehoud.

NATIONALE WERKGROEP BOTANIE

Wat gebeurde er in 1984?

Het plantenseizoen werd op 7 april gestart met een bezoek aan de vallei van de Bocq, o.l.v. Jan van den Haute. Hoewel het weer niet meezat deden we met onze 25 deelnemers toch mooie vondsten: Bosgeelster, Gele Anemoon, Voorjaarshelmbloem, Grote Schub-wortel, beide soorten goudveil,... Het contrast tussen de alluviale vallei, de kalkhelling aan de ene kant en de zuurdere helling aan de andere kant van de Bocq was opvallend in de gevonden flora.

Op 5 mei verkenden 16 dln. o.l.v. Paul van den Brecht en André Kampen het Kravaalbos in Meldert, een zeer gevarieerd bos met zowel drassige bron- en vijvergebieden, als drogere gedeelten. Twee populaties Eenbes werden bestudeerd op het aantal 3, 4, 5, 6-bladigen. Opvallend veel Heelkruid werd gevonden. Een mooie vondst was ook het Moerasstreeppaad. Bij de vijver zagen enkelen iets unieks: een pad die aangevallen werd door een snoek!

Veertien dagen later trokken 18 dln. naar Kessel, o.l.v. André de Jonghe. In een privaat moerasbos werden we voor het geploeter door afwateringsgreppels beloofd met een open plekje met een tapijt van Moerasviooltjes, waartussen Waternavel, Melkeppe, Bosbies. De aandacht ging uiteraard ook naar de Elzezegge en Snavelzegge. In een droger gedeelte vonden we nog Rankende Helmbloem en Dalkruid. 's Namiddags werd een gebied langs de Nete verkend. In een restantje vloeibeemd worstelde een pol Zomerkllokje tegen het verstikkend Liesgras. Op de Netedijk noteerden we Hazepootje en uiteraard ook de onvermijdelijke Reuzenbalsemien. Een oud stort zorgde ook voor een heleboel adventiefsoorten... een aanwinst?

Op 9 juni was het de beurt aan René Billiau om 14 dln. kennis te laten maken met de Houtsagerduinen in de Panne en de Groenendijk in Oostduinkerke. Het werd een echte kruiptocht op zoek naar mini-plantjes zoals Lathyruswikke, Zanddoddegras, Waternavel, Zandmuur, Blauwe Zegge, Duinviooltje. Ook enkele zeldzame vondsten van Muurduivekervel (lijkt op het eerste gezicht drommels goed op de gewone duivekervel!) en Amsynckia kwamen op het streeplijstje. Een plas in de Houtsagerduinen leverde Zannichellia op. Een week later zaten we in Dessel bij Mol, waar Eddy Vaes een tiental werkgroepleden rondleidde langs de oevers van het kanaal met kalkrijk water, langs voedselarme zure vennen en door een kasteelpark. Door deze afwisseling was de plantenogst ook zeer rijk aan soorten. Kleinste Egelskop, twee soorten blaasjeskruid, Borstel- en Drijvende Bies, tal van zeggesoorten, Veelarige en Japanse Duizendknoop, Koningsvaren, Zwanebloem, Zilver- en Paashaver waren enkele van de mooie vondsten.

Op 24 juni bezochten we de Maasuitwaarden in Elen, met Jacques Geebelen. Na een eerder kalme start, met gewone soorten, kwam 's namiddags de apotheose langs een oude dijk, met een kruising tussen de Gele Waterkers en Akkerkers die de determineerders een poosje zoet hield. Ook een adventieve *Erodium ciconium* (Universbek) zorgde voor sensatie. Uit de soortenlijst pikken we verder lukraak Grasklokje, Gele Ganzebloem, Bosrank, Slangekruid, Waterbies, Kruisdistel, Heksenmelk, Aardpeer, Knautia, Duifkruid, Glad Parelzaad, Sikkellklaver en zijn kruising met Luzerne, Kattedoorn, Marjolein, Bitterkruid, Wouw, Wilde Reseda, Pimpernel, Zeepkruid, Wit Vetkruid, Muurpeper, Veldsalie,... om iedereen te doen watertanden.

Op 7 juli was het Wase Krekengebied aan de beurt, met Franki Saman als gids. Zeven dln (de anderen waren reeds op vakantie) konden er genieten van vondsten als Moerasvaren, Zannichellia, Galigaan, Wateraardbei, Moerasbasterdwederik, acht russensoorten, Waterpungge, Tenger Fonteinkruid, Moerasandijvie en Kleine Egelskop.

Op initiatief van Dré Jacobs gingen we op 25 augustus naar de Antwerpse linkeroever met zijn verrassende en merkwaardige flora op de oudere opgespoten en opgevoerde terreinen. Gevlekte Scheerling, Driebloemige Nachtschade, Loogkruid, Smal Vlieszaad, Rode en Blauwe Waterereprijs, Zilte Rus,... en als nieuwe vondst het Strandduizendguldenkruid, konden zowel de 11 bezoekers als de 3 plaatselijke liefhebbers tevreden stellen.

Op 8 september, in een aanhoudende en vervelende regen, werd een door sluikstorten en weekendverblijven sterk verloederd landschap in de Demervallei te Werchter verkend. Muurduivekervel, Stinkende Kamille, Akkerleeuwebek, Akkerandoorn, Bosdroogbloem, Groot Warkruid, Rapunzelklokje maakten echter veel goed voor de 7 dln. en gids Wilfried Bastiaens.

Op 22 september was het opnieuw op initiatief van Dré Jacobs dat we o.l.v. André de Jonghe (Dré was op vakantie) het potpoldergebied in Bazel doorkruisten. Opnieuw regenweer en dus weinig opkomst, maar het mooie landschap van de Barbierbeekvallei en enkele unieke vondsten van Spiesleeuwebek en Akkerandoorn op een blijkbaar niet verpest akkertje, en van Wortelloos Kroos in massa's in de sloten, beloonden de 8 kranigen voor hun doorzettingsvermogen.

Op 13 oktober organiseerden we, op initiatief van Jos Monnens een nieuwigheid voor onze werkgroep: een mycologische kennismakingstocht in het Meerdaal- en Mollendaalbos. Klaarblijkelijk beantwoordend aan een nood binnen de Wielewaal, want 21 dln. kwamen er voor opdagen, zelfs uit Limburg. Hopelijk is dit een ruggesteuntje voor de vele paddestoelenliefhebbers binnen de Wielewaal, en een wegwijzer naar de verschillende reeds bestaande mycologische werkgroepen te lande.

Het werkingsjaar werd waardig afgesloten met een mossenles door Dr. Herman Stieperaere in de Nationale Plantentuin te Meise op 15 december. De belangstelling en studiezijn van de 24 dln. was zo groot, en het door de spreker meegebrachte mossenmateriaal zo didactisch goed gekozen, dat de les uitliep tot 13 u. Een ideale kennismakingscursus die toch bij enkelen de drempelvrees zal weggenomen hebben om te rade te gaan bij de plantentuin, of om aan te sluiten bij de bryologische werkgroep waarvan spreker voorzitter is. André de Jonghe vergastte ons in de late namiddag op een mooie diareeks met prachtige opnamen van zeldzame vondsten, afgewisseld met enkele beelden van insecten en andere onverwachte ontmoetingen (van bv. een Rugstreeppad op de Antwerpse linkeroever) op onze plantentochten.

In de middagpauze werd het *excursieprogramma voor 1985* vastgelegd.

K. de Waele

Programma 1985

Omdat we ondervonden dat in de namiddag weinig of geen nieuwe kandidaten aan de tweede wandeling deelnamen, tenzij enkele „vaste klanten” werd op de jaarvergadering beslist alleen het afspraakpunt om 9 uur 's morgens te behouden. Personen die dan 's namiddags wensen aan te sluiten hoeven enkel telefonisch contact op te nemen met de verantwoordelijke voor iedere wandeling om zo een passende regeling te treffen. De mossenles in december zal een hele dag in beslag nemen, daarom wordt de jaarvergadering naar 21 september verschoven. Na de wandeling zal het programma voor volgend jaar worden bepaald. Gelieve reeds met deze datum rekening te houden en ingeval van afwezigheid mij tijdig uw suggesties en voorstellen te laten toekomen.

- 6 april. Voorjaarsflora in het Bellevue-bos
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Bilzen
leiding: J. Geebelen
Inlichtingen: K. de Waele (091/86.45.60)

- 20 april. Boevelobos
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Wortegem (op de weg Kruishoutem-Anzegem)
leiding: K. de Waele (091/86.45.60).
- 11 mei: Brabantse bossen
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Wauthier-Braine
leiding: C. de Caluwé (02/356.11.76)
- weekend 25, 26, 27 mei
Kilometerhokinventarisatie in de vallei van de Zwarte Beek
samenkomst: zaterdag 25 mei: 9 uur aan de kerk van Koersel prijs: 1500 F per nacht, te delen door het aantal deelnemers. De overnachtingen gebeuren in een soort home met weinig comfort. Ieder dient voor de eigen mondvoorraad te zorgen, maar de mogelijkheid bestaat ginder om uw eigen potje te koken.
Inlichtingen: P. van den Bremt (053/21.36.86).
De inschrijvingen dienen telefonisch en voor 4 mei te gebeuren.
- 1 juni. Helling- en plateaubos in de Voerstreek.
samenkomst: 9 uur aan de kerk van 's Gravensvoeren
leiding: J. Geebelen
inlichtingen: K. de Waele (091/86.45.60)
- 15 juni. Duingebied
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Middelkerke
leiding: J. van den Bergen
inlichtingen: K. de Waele (091/86.45.60)
- 29 juni. Wellemerschen: broekbos en hooiland
samenkomst: 9 uur aan het station van Denderleeuw
leiding: P. van den Bremt (053/21.36.86).
- 7 juli. Scheldegebied.
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Eke
leiding: J. van den Haute (091/86.12.30).
- 24 augustus: Krekengebied
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Sint-Jan-in-Eremo, nabij het BLOSO-centrum.
leiding: P. van den Bremt (053/21.36.86)
- 14 september: Viroinstreek
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Vierves.
leiding: D. Jacobs (03/219.02.78)
- 21 september: Zandstreek aan de Mandel
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Ingelmunster
leiding: B. Muys (051/40.18.83)
Na de voormiddagtocht vindt de jaarvergadering plaats. Voorstellen en suggesties te melden aan A. de Jonghe (015/31.62.99).
- 12 oktober: Paddestoelenwandeling in het Meerdalbos
samenkomst: 9 uur aan de kerk van Blanden
leiding: J. Monnens (016/25.35.28).
- 14 december. Mossendag in samenwerking met de bryologische werkgroep onder leiding van Dr. H. Stieperaere, bryoloog verbonden aan de Nationale Plantentuin.
samenkomst: 9.30 u. aan de ingang van de Nationale Plantentuin te Meise.
meebrengen: flora's, pincet, mossen.

A. de Jonghe

NIEUWE UITGAVEN VAN DE WIELEWAAL

Eind december 1984 kwamen twee nieuwe uitgaven van De Wielewaal van de pers. Het eerste boek *Leven tussen Griel en Bruine Kiekendief* is van Robert de Lust. Dit werk kreeg in 1983 de prijs van de provincie Oost-Vlaanderen voor populair-wetenschappelijke publicaties. Het telt 87 bladzijden en is geïllustreerd met talrijke foto's van de auteur.

De Lust is in de wereld schoolhoofd te Assenede en in De Wielewaal voorzitter van afdeling Krekensland. In zijn artikels, die verschenen in ons maandblad *Wielewaal*, en in dit boek ontpopt hij zich als een vlotte schrijver, zeer geïnteresseerd en gevoelig voor de natuur en de vogels. Het boek bevat de impressies die de auteur

opdoet tijdens het jaar in zijn Krekensland en aan de Westerschelde en tijdens de schoolvakanties in de Argonne, in de vlakte van Valbonne bij Lyon, in de Camarque en in de Crau.

Na de laatste wintermaanden met ganzen, zwanen, buizerds en kiekendieven, komt de lente met de Blauwborst, Tjiftjaf en Roodborsttapuit.

Na de beschrijving van de doortrek van Kieviten en Bergeenden, volgt het nest- en baltsgedrag van de Bruine Kiekendief. De auteur zet zijn schuilhut bij een futennest en bij de baltsende Kemphanen in Saafteinge. Tijdens de vakanties zit hij bij een hoppenest in de Camarque, bij Kleine Trappen en Grielen in de Crau of in de vlakte van Valbonne, bij de Aasgieren en Zwarte Vrouwen aan de vuilnisbelt van Marseille.

Tijdens de herfst volgt en beschrijft hij de diverse waadvogels die foerageren aan de Westerschelde.

De Sperwer jaagt weerom in de polder, de Goudplevieren komen in massa toe, kraaiachtigen zoeken hun slaapplekken op.

Als de krekens dichtgevroren zijn en de Waterhoentjes te voorschijn komen, zingt weerom de Grote Lijster en kan alles herbeginnen.

Het boek is geschikt voor al wie meer wil weten over de vogels en de natuur. Zo geeft de auteur tussen de beschrijvingen door een uiteenzetting over de vogelvangst, de natuurfotografie, de betekenis van de vogelzang, de vorm en de kleur van de eieren, de voor- en nadelen van broedkolonies, de verklaring van wetenschappelijke benamingen, het verdwijnen van de polderdijken en de wintervoeding van vogels.

Het tweede boek *Dagroofvogels te Mol-Postel en Omgeving* is van Dirk Draulans. Dr. D. Draulans is medewerker van Prof. Dr. A. de Bont aan het Laboratorium voor ecologie en faunabeheer van de Katholieke Universiteit te Leuven. In De Wielewaal is hij voorzitter van afdeling Mol.

Het boek bevat 96 pagina's, heeft op de kaft een prachtige foto van de Visarend, gemaakt door J. Henderickx, en is geïllustreerd met vele prachtige tekeningen van Bruno Callebout.

De auteur geeft eerst een beschrijving van het gebied en van de gebruikte methode. Het rapport beschrijft de dagroofvogels te Mol-Postel. De bijdrage is gesteund op waarnemingen van 1949 tot 1982.

Van elk van de 21 besproken soorten wordt eerst het voorkomen in de loop van het jaar gevolgd en geanalyseerd.

In een tweede deel wordt de status van elke soort gevolgd. Waar het mogelijk was worden de data gesplitst in broedseizoen, overwintering en doortrek. Ten slotte wordt de algemene ecologie beschreven, o.a. de keuze van biotoop, het leefgebied en de densiteit, de jachtgewoonten en het voedsel, het broedsucces, het trekgedrag in de interacties met andere roofvogels.

De besproken soorten zijn achtereenvolgens: Wespendief, Zwarte en Rode Wouw, Zee- en Slangarend, Bruine, Blauwe en Grauwe Kiekendief, Havik, Sperwer, Buizerd, Ruigpootbuizerd, Steen-, Havik- en Visarend, Kleine Torenvalk, Toren- en Roodpootvalk, Smelleken, Boom- en Slechtvalk.

Vele waarnemers uit de streek hielpen bij het tot stand komen van dit rapport. Het geeft dan ook een interessant overzicht over de Falconiformes - voor vele ornithologen de interessantste vogels - van het rijke en prachtige gebied dat de omgeving van Postel, ondanks alle recente verwoestingen, nog steeds is.

Beide werken zijn te koop in de boekhandel van De Wielewaal aan de prijs van 175 F / stuk. Door aankoop verwerft u een waardevol boek en steunt u meteen de vereniging.

H. Franckx

Ook bij Amerikaanse Gestreepte Strandlopers *Calidris melanotos* kon ik in de Achterhaven vaststellen dat deze op dezelfde plaats en op ongeveer hetzelfde tijdstip terug kwamen. In Groot-Brittannië is een mogelijk geval bekend van een Grote Franjepoot *Phalaropus tricolor* in Yorkshire aan het Scaling Dam Reservoir. Hier werd op 20-21 juni 1965 een exemplaar waargenomen en in 1966 vond men hier op 22 juni een exemplaar dat ongeveer een week dood was (Sharrock & Sharrock, 1976). Opmerkelijk is ook dat onze waarneming, samenviel met hoge aantallen Temmincks Strandlopers en een verblijf van een Poelruiter *Tringa stagnatilis* in het gebied (De Schuyter, 1985), twee soorten die normaal een oostelijker trekroute volgen.

Samenvatting

Op 17 en 18 mei 1984 verbleef een Terekrutter *Xenus cinereus* in de Achterhaven te Dudzele-Zeebrugge. Dit is de tweede waarneming voor dit gebied. Het uiterlijk, de roep, het gedrag en de determinatie van de vogel worden besproken, evenals de biotoop waarin de vogel verbleef. Er wordt een overzicht gegeven van de Belgische gevallen van deze soort. Hiervan zijn er momenteel 4 goed gedocumenteerd. Van twee andere werd er behalve de waarneming verder niets meer gepubliceerd. Tevens wordt de mogelijkheid geopperd dat het om dezelfde vogel kan gaan die hier in 1981 werd waargenomen op nagenoeg dezelfde plaats en tijdstip.

Bibliografie

Blondel J., P. Isenmann, 1981. *Guide des oiseaux de Camargue*. Paris-Neuchâtel, Delachaux-Niestlé.
Boudolf L., 1979. De avifauna van de kleiputten van Snaaskerke. *Vogelwerkgroep-mededelingen* 2 (7): 5-29.

De Schuyter T., P. Sys, 1982. Een Terekrutter (*Xenus cinereus*) te Dudzele-Zeebrugge. *Wielewaal* 48: 276-278.

De Schuyter T., 1985. Pleisterende Temmincks Strandlopers *Calidris temminckii* in de Achterhaven te Dudzele-Zeebrugge in het voorjaar van 1984 (in voorbereiding).

Sharrock J.T.R., E.M. Sharrock, 1976. *Rare Birds in Britain and Ireland*. Berkhamsted, T. & A.D. Poyser.

Van Impe J., 1974. Terekrutter (*Tringa terek*) ook in België. *Wielewaal* 40: 186-188.

Résumé

Les 17 et 18 mai 1984, une Bargette de Terek *Xenus cinereus* séjourna aux abords de l'arrière-port de Dudzele-Zeebrugge. Deuxième observation à cet endroit. Suit une discussion de l'aspect, du cri, du comportement, du biotope et de la méthode de détermination. L'auteur donne un aperçu des observations de l'espèce en Belgique. Présentement il existe quatre cas dûment documentés. Au sujet de deux autres, aucun commentaire en dehors de la simple mention de l'observation. S'agirait-il du même oiseau qu'en 1981? On s'interroge à ce sujet.

Summary

On May 17 and 18, 1984 a Terek Sandpiper *Xenus cinereus* was observed on the artificial site, raised for harbour works near Zeebrugge at the Belgian coast. This is the second record in this area. The field characters of the bird are discussed. A survey of the Belgian records of this species is given. There are 4 well-documented records now. The possibility is put forward that it may concern the same bird that was observed in 1981 on almost the same spot and point of time.

T. de Schuyter, Bondgenotenlaan 35, B-8390 Knokke-Heist.

ontvangen op 6 december 1984

Erratum

Onder de foto van de Stellers Eider bij het artikel van Dr. H. Wille „De Stellers Eider *Polysticta stelleri* en haar voorkomen in West- en Centraal-Europa”, *Wielewaal* 50: 399, werd het onderschrift onvolledig afgedrukt. Er hoorde te staan: De Stellers Eider *Polysticta stelleri*, Noorwegen. Foto: H. Koks.

Het huidig voorkomen van de Boomleeuwerik *Lullula arborea* als broedvogel in Vlaanderen - Addendum

Paul Maes, Hubert Meeus en Herman Voet

Present breeding status of the Woodlark *Lullula arborea* in Flanders - Addendum

Na een korte rechtzetting volgen hier nog enkele aanvullende gegevens die in 1984 werden verzameld en een interessante vergelijking met 1983 toelaten.

1. Rechtzetting

In het betreffende artikel (*Wielewaal* 50: 209-218) wordt door ons al te zeer de indruk gewekt als zou het kwantitatief materiaal verwerkt in *Atlas van de vogels in België en West-Europa* (Lippens & Wille, 1972) uitsluitend betrekking hebben op de toestand zoals hij zich voordeed juist vóór de publikatie van dit werk, dit is in de periode eind jaren zestig/begin jaren zeventig.

Dr. H. Wille heeft er ons op gewezen dat het veldwerk op de Boomleeuwerik in werkelijkheid verricht werd tussen 1952 en 1967.

Het onderzoek door Lippens en Wille vond also nog gedeeltelijk plaats in een periode (jaren vijftig) tijdens welke de soort zich op relatief hoog niveau bevond, zodat de door de auteurs opgegeven aantallen eerder de stand op het einde van de jaren vijftig reflecteren. Hierdoor wordt natuurlijk grotendeels verklaard waarom enkele aantallen door ons te hoog werden bevonden.

Henri Wille kon zich akkoord verklaren met het feit dat de aantallen voor de Limburgse Kempen destijds onderschat werden.

Na rechtzetting van dit misverstand dient er nadrukkelijk op gewezen dat er in essentie weinig of niets veranderd hoeft te worden aan de evolutie van het broedbestand zoals geschetst in de uiteenzetting „Voorkomen in het verleden en evolutie”: hoog bestand in de jaren vijftig, drastische (minder in Limburg) afname in de jaren zestig en zeventig, tenslotte thans een zeer laag en mogelijk stabiel niveau. In Vlaanderen moet met een afname van 50-60 % gerekend worden op nauwelijke 20 à 25 jaar tijd.

2. Bestand van de Boomleeuwerik in de Antwerpse Kempen tijdens het broedseizoen 1984

Tijdens het voorjaar 1984, meteorologisch gekenmerkt door een droge en warme maand april, werden opnieuw meerdere rechthoeken in de Antwerpse Kempen op broedende Boomleeuweriken onderzocht. De resultaten geven een duidelijke toename te zien ten opzichte van 1983. Deze vermeerdering is zonder twijfel reëel, maar wordt ook in enige mate bepaald door de optimale inventarisatieomstandigheden (frequent zingen bij gunstig weer), daar waar deze in 1983 zeer slecht waren.

Aangenomen mag worden dat de totale populatie van de Antwerpse Kempen in 1984 de 70 paar

Tabel 1: Aantal broedparen van de Boomleeuwerik *Lullula arborea* in enkele rechthoeken van de Antwerpse Kempen in 1984, vergeleken met 1983
*Number of breeding pairs of the Woodlark *Lullula arborea* in a few rectangles in the Antwerp Campine in 1984 in comparison with 1983.*

Nummer rechthoek	Rechthoek	1984	1983
073	Kalmthoutse Hoek	9	8
074	Kalmthout	10	9
077	Ekeren	1-2	1
078	Brasschaat	3	1
081	Wuustwezel	2	0
084	Weelde	8	3
085	Brecht	2	2-3
086	Oostmalle	2	1
087	Beerse	3	2
162	Grobbendonk	3	3
165	Lier	1	0
166	Berlaar	0-1	1
Totaal:		44-46	31-32

Broedbiotoop van *Lullula arborea* te Weelde

Foto: H. Meeus

kan bereikt of zelfs licht overschreden hebben. Dat 1984 een gunstig jaar was, blijkt verder uit de bezetting van enkele plaatsen aan de rand van het huidig verspreidingspatroon, zoals de Kesselse Heide (rechthoek Lier, zie Tabel 1) en de omgeving van Averbode (R. de Fraine, *in litt.*).

3. Aanvulling West- en Oost-Vlaanderen

Bij een onvolledige controle op de zandige landruggen van het gebied Kemzeke-Stekene (Oost-Vlaanderen) werden in 1984 twee geïnstalleerde paren vastgesteld, wat er op wijst dat hier evenals te Moerbeke-Waas nog steeds met een klein maar regelmatig broedbestand dient gerekend.

Résumé

En plus d'une légère rectification en rapport avec les chiffres cités dans l' *Atlas van de vogels in België en West-Europa* (Lippens & Wille, 1972) — notre article au sujet du Lulu *Lullula arborea* (*Wielewaal* 50: 209-218) — cet addenda a pour objet de fournir un aperçu de la distribution de l'espèce en Campine anversoise durant la saison de nidification 1984. En 1984 soixante-dix couples nicheurs furent enregistrés, contre environ soixante en 1983, soit une augmentation réelle. Mentionnons néanmoins que, à l'inverse de la saison précédente, les circonstances de l'enquête furent particulièrement favorables: chant soutenu et fréquent par temps favorable.

Summary

Besides a small rectification concerning the figures quoted from the *Atlas van de vogels in België en West-Europa* (Lippens & Wille, 1972) in our contribution on the Woodlark *Lullula arborea* in Flanders (*Wielewaal* 50: 209-218), this addendum gives a survey of the distribution of this species in the Antwerp Campine during the breeding-season 1984.

In 1984 about 70 breeding pairs were recorded in this region, against about 60 in 1983. This increase is undoubtedly real, but is was also influenced somewhat by the optimum circumstances in which the survey was made (frequent singing and favourable weather), whereas these circumstances were unfavourable in 1983.

P. Maes, Houthulststraat 21, B-2060 Merksem
Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, B-2300 Turnhout
H. Voet, Oude Baan 5, B-2070 Ekeren

ontvangen op 16 oktober 1984

Telling van landvogels in Vlaanderen: broedseizoen 1983-84

Geert Bilcke

1. Inleiding

Dit artikel vergelijkt de resultaten van de broedseizoenen 1983 en 1984, voor die gebieden die in beide broedseizoenen werden geteld.

2. Beschikbare gegevens

Tabel 1 vat de medewerking aan het project samen voor de twee broedseizoenen. Alhoewel het aantal tellingen dit jaar kleiner was dan verleden jaar, werd in meer gebieden geteld, wat een gunstige evolutie is. Immers moet voor de statistische verwerking het aantal gebieden zo groot mogelijk zijn. Ook het aantal tellingen is met 2 toegenomen. Het belangrijkste tenslotte voor de vergelijking tussen twee broedseizoenen is het aantal herhaalde tellingen, m.a.w. het aantal gebieden die in beide broedseizoenen

werden geteld. Dit zijn er voor 1983-1984 slechts 11. Daarom zal hier, zoals in voorgaande artikels, ook geen onderscheid gemaakt worden tussen de biotopen bos, landbouw, bebouwing en speciaal.

Tabel 1: medewerking aan het telproject.

	1983	1984
Aantal tellingen	32	28
Aantal gebieden	18	23
Weggefallen tellers	2	
Bijgekomen tellers	4	
Weggefallen gebieden	4	
Bijgekomen gebieden	9	
Herhaalde tellingen	11	

Wulp *Numenius arquata*

Foto: R. Willockx

Zanglijster *Turdus philomelos*

Foto: L. Kusters

3. Methode

De gebruikte statistische test om na te gaan of de toename of afname van een soort al dan niet aan toeval te wijten is, is de Wilcoxon matched-pairs sign rank test (Siegel, 1956).

Hoe gaat deze test nu te werk?

Als in een gebied geteld werd in twee opeenvolgende broedseizoenen en van een bepaalde soort werden in het eerste broedseizoen dubbel zo veel vogels geteld dan in het tweede, waaraan is dit te wijten? Het eerste waaraan we denken is dat de soort sterk in aantal is afgenomen.

Er kunnen echter ook andere oorzaken zijn. De weersomstandigheden waren misschien verschillen, of het uur van de dag; of de persoon die telde was in het tweede broedseizoen niet goed wakker enz...

Er zijn tal van oorzaken die censusresultaten kunnen beïnvloeden (Bilcke, 1982).

Stel nu dat de betreffende soort in het Vlaamse land noch voor- noch achteruitgegaan is, dan verwachten we in de twee opeenvolgende broedseizoenen ongeveer evenveel vogels van die soort aan te treffen.

Als deze soort nu niet in een maar in honderd gebieden geteld wordt in die twee opeenvolgende broedseizoenen, dan zal men voor het ene gebied in het tweede broedseizoen meer vogels tellen dan in het eerste broedseizoen, voor een ander gebied minder, voor een derde gebied evenveel, voor een vierde weer minder, enz...

Statistisch gezien verwachten we, als de soort noch toe- noch afgenomen is dat van deze 100 gebieden we in ongeveer 50 gebieden een toename vinden, in de 50 andere een afname.

Zien we echter een toename in 80 % van de gebieden en slechts in 20 % een afname, dan is de kans groot dat het hier om een werkelijke toename van de soort gaat. De kans dat het niet om een werkelijke toename gaat en de waargenomen 80/20 verhouding toch aan toeval te wijten is kan berekend of opgezocht worden in statistische tabellen.

Wanneer deze kans kleiner is of gelijk aan 5 % spreken we van een significante toe- of afname. Is de kans groter dan 5 % dan zijn de gegevens ontoereikend (het aantal getelde gebieden is te klein) om een aantalsverandering aan te tonen.

Naast de verhouding tussen het aantal gebieden met toename en deze met afname wordt in de Wilcoxon test eveneens rekening gehouden met de grootte van de toe- of afname.

Om de test te kunnen toepassen moeten ten minste zes gebieden geteld worden gedurende twee opeenvolgende broedseizoenen en moet de betreffende soort in elk van deze zes gebieden minstens in een broedseizoen waargenomen zijn. Om in dit geval van een significante verandering te kunnen spreken zouden we in de zes gebieden tegelijkertijd een toename of tegelijkertijd een afname moeten constateren.

4. Resultaten en bespreking

Elf gebieden werden zowel in 1983 als in 1984 op ongeveer dezelfde datum geteld. Vijfzeventig soorten werden waargenomen binnen de gebieden, waarvan slechts 13 in 6 of meer gebieden (Tabel 2).

Alhoewel de aantalsveranderingen in sommige gevallen groot zijn (+67 % voor Houtduif, -86 % voor de Spreeuw, +70 % voor de Vink, +100 % voor de Zwarte Kraai) is geen enkele ervan significant. Dit betekent dat ze gewoon aan toeval kunnen te wijten zijn.

Het is duidelijk dat het aantal getelde gebieden nog veel te klein is.

Een gelijkaardig besluit kunnen we trekken voor de overvliegende vogels (Tabel 3).

Drieëndertig soorten werden overvliegend waargenomen, waarvan slechts drie in minstens zes gebieden (Houtduif, Zwarte Kraai en Spreeuw). De aantalsveranderingen voor deze soorten zijn eveneens niet significant.

Alhoewel het aantal herhaalde gebieden te klein is om de 'normale' populatieschommelingen aan te tonen, kunnen we uit de huidige resultaten toch besluiten dat de meest algemene soorten geen drastische aantalsverandering ondergaan hebben tussen 1983 en 1984.

Tabel 2: Vergelijking 1983-1984 voor wat betreft de vogels die binnen het gebied werden waargenomen.

G = aantal gebieden; N.S. = niet significant.

Soort	G	1983	1984	% verandering
Dodaars <i>Podiceps ruficollis</i>	1	1	0	
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	1	1	0	
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	4	2	5	
Zomertaling <i>Anas querquedula</i>	1	2	1	
Slobeend <i>Anas clypeata</i>	1	1	0	
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	1	1	0	
Fazant <i>Phasianus colchicus</i>	3	1	2	
Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>	2	3	1	
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	1	0	1	
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	3	5	5	
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	3	49	48	
Grutto <i>Limosa limosa</i>	2	22	16	
Wulp <i>Numenius arquata</i>	3	9	8	
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	1	1	1	
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	1	0	31	
Holenduif <i>Columba oenas</i>	1	0	1	
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	9	20	10	- 67% N.S.
Turkse Tortel <i>Streptopelia decaocto</i>	1	3	3	
Tortel <i>Streptopelia turtur</i>	2	3	3	
Koekoek <i>Cuculus canorus</i>	3	1	3	
Steenuil <i>Athene noctua</i>	1	0	1	
Ransuil <i>Asio otus</i>	1	0	1	
Groene Specht <i>Picus viridis</i>	1	1	0	
Grote Bonte Specht <i>Dendrocopos major</i>	5	2	7	
Kleine Bonte Specht <i>Dendrocopos minor</i>	1	2	1	
Boomleeuwerik <i>Lullula arborea</i>	1	0	1	
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	3	39	26	
Boompieper <i>Anthus trivialis</i>	3	5	3	
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	2	11	11	
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	1	1	0	
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	4	3	2	
Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>	9	39	38	- 3% N.S.
Heggemus <i>Prunella modularis</i>	2	8	5	
Roodborst <i>Erithacus rubecula</i>	7	17	21	- 21% N.S.
Nachtegaal <i>Luscinia megarhynchos</i>	4	5	7	
Blauwborst <i>Luscinia svecica</i>	2	2	7	
Gekraagde Roodstaart <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	1	0	1	
Roodborsttapuit <i>Saxicola torquata</i>	1	2	2	
Merel <i>Turdus merula</i>	10	22	23	+ 4% N.S.
Zanglijster <i>Turdus philomelos</i>	6	14	12	- 15% N.S.
Grote Lijster <i>Turdus viscivorus</i>	5	8	3	
Rietzanger <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1	1	0	
Bosrietzanger <i>Acrocephalus palustris</i>	1	0	3	

Kleine Karekiet <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	2	6	6	
Braamsluiper <i>Sylvia curruca</i>	2	0	3	
Grasmus <i>Sylvia communis</i>	5	7	7	
Tuinfluitier <i>Sylvia borin</i>	5	5	10	
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	6	14	17	+ 19% N.S.
Fluiter <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	1	2	1	
Tijftjaf <i>Phylloscopus collybita</i>	7	27	28	+ 4% N.S.
Fitis <i>Phylloscopus trochilus</i>	7	31	32	+ 3% N.S.
Goudhaantje <i>Regulus regulus</i>	3	10	7	
Grauwe Vliegenvanger <i>Muscicapa striata</i>	1	4	5	
Staartmees <i>Aegithalos caudatus</i>	1	0	2	
Matkop <i>Parus montanus</i>	3	5	3	
Kuifmees <i>Parus cristatus</i>	1	2	0	
Zwarte Mees <i>Parus ater</i>	3	2	1	
Pimpelmees <i>Parus caeruleus</i>	5	27	28	
Koolmees <i>Parus major</i>	9	27	23	- 16% N.S.
Boomklever <i>Sitta europea</i>	2	5	7	
Boomkruiper <i>Certhia brachydactyla</i>	2	0	2	
Wielewaal <i>Oriolus oriolus</i>	2	1	2	
Vlaamse Gaai <i>Garrulus glandarius</i>	3	1	5	
Ekster <i>Pica pica</i>	5	3	4	
Kauw <i>Corvus monedula</i>	2	9	7	
Zwarte Kraai <i>Corvus corone corone</i>	8	3	9	+ 100% N.S.
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	7	35	14	- 86% N.S.
Huismus <i>Passer domesticus</i>	1	1	0	
Ringmus <i>Passer montanus</i>	3	4	5	
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	9	11	23	+ 70% N.S.
Groenling <i>Carduelis chloris</i>	2	0	4	
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>	6	11	6	- 59% N.S.
Goudvink <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	1	1	0	
Geelgors <i>Emberiza citrinella</i>	3	4	1	
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	3	5	5	

Tabel 3: Vergelijking 1983-1984 voor wat betreft de vogels die overvliegend werden waargenomen.

Soort	G	1983	1984	% verandering
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	3	0	5	
Knobbelzwaan <i>Cygnus olor</i>	1	0	1	
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	4	3	15	
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	1	1	1	
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	3	2	1	
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	3	10	14	
Grutto <i>Limosa limosa</i>	2	8	11	
Wulp <i>Numenius arquata</i>	3	9	5	
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	1	0	1	
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	5	5	1	
Zilvermeeuw <i>Larus argentatus</i>	2	7	6	
Holenduif <i>Columba oenas</i>	1	0	1	
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	7	6	12	+ 67 % N.S.
Turkse Tortel <i>Streptopelia decaocto</i>	3	2	1	
Tortelduif <i>Streptopelia turtur</i>	2	3	1	
Koekoek <i>Cuculus canorus</i>	5	4	4	
Gierzwaluw <i>Apus apus</i>	3	4	7	
Groene Specht <i>Picus viridis</i>	2	0	2	
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	2	0	3	
Oeverzwaluw <i>Riparia riparia</i>	1	7	3	
Boerenzwaluw <i>Hirundo rustica</i>	2	3	1	
Huiszwaluw <i>Delichon urbica</i>	1	0	1	
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	1	0	1	
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	1	1	0	
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	3	4	1	
Merel <i>Turdus merula</i>	4	5	1	
Grote Lijster <i>Turdus viscivorus</i>	1	0	7	
Braamsluiper <i>Sylvia curruca</i>	1	0	1	
Grasmus <i>Sylvia communis</i>	1	1	0	
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	1	0	1	
Tijftjaf <i>Phylloscopus collybita</i>	1	0	1	
Fitis <i>Phylloscopus trochilus</i>	1	1	0	
Vlaamse Gaai <i>Garrulus glandarius</i>	2	0	2	
Ekster <i>Pica pica</i>	3	2	1	
Kauw <i>Corvus monedula</i>	2	4	4	
Zwarte Kraai <i>Corvus corone corone</i>	7	8	6	- 29 % N.S.
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	6	14	21	+ 40 % N.S.

Ringmus *Passer montanus*
 Vink *Fringilla coelebs*
 Groenling *Carduelis chloris*
 Kneu *Carduelis cannabina*
 Geelgors *Emberiza citrinella*
 Rietgors *Emberiza schoeniclus*

1	0	1
1	0	1
2	0	2
4	2	3
1	1	0
1	1	1

Grote dalingen in aantal zoals bijvoorbeeld de residente soorten vertoonden na de koude winter 1978/79 kunnen immers reeds met zeer weinig censusmateriaal vastgesteld worden (Bilcke, 1983).

Tenslotte willen we er nogmaals de aandacht op vestigen dat alle nieuwe medewerking uiterst op prijs gesteld wordt.

Informatie kan steeds bekomen worden op onderstaand adres.

Bibliografie

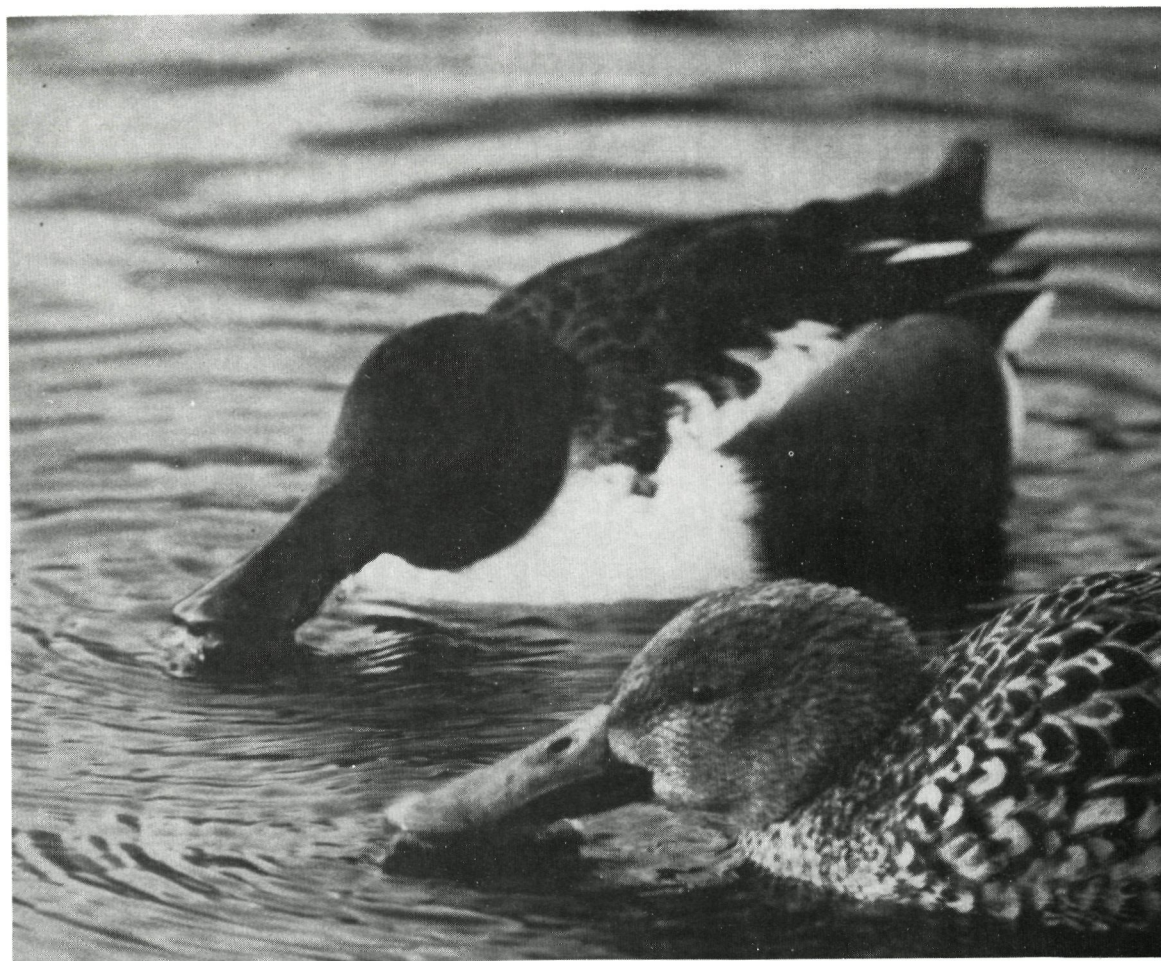
Siegel S., 1956. *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*. London, McGraw-Hill.

Bilcke G., 1982. Der Einfluss von Wetter, Jahres- und Tageszeit auf die Ergebnisse von Brutvogelbestandsaufnahmen. *Journal für Ornithologie* 123: 85-92.

Bilcke G., 1983. Kartering van broedende zangvogels in 1977, '78 en '79 in drie kwadranten in de Kalmthoutse Heide. *Veldornitologisch Tijdschrift* 6: 63-67.

Dr. G. Bilcke, Universiteit Antwerpen (U.I.A.) Dept. Biologie, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk of Cliviastraat 9, 2610 Wilrijk (03/829 07 42).

ontvangen op 6 september 1984.

Paartje Slobeenden *Anas clypeata*

Foto: M. Lagae

De snavelkleur van onvolwassen Geelpootmeeuwen *Larus cachinnans* aan de Bosporus

Hubert en Marie-Louise Meeus

On bill colour of immature Yellow-legged Herring Gulls *Larus cachinnans* at the Bosphorus

Van 16 tot 23 september 1984 waren wij opnieuw in de gelegenheid dagelijks enkele honderden onvolwassen Geelpootmeeuwen *Larus cachinnans*, vermoedelijk van de subspecies *L.c. cachinnans*, te bestuderen te Istanbul-Uskudar aan de Bosporus. In september 1983 hadden wij op dezelfde plaats voornamelijk aandacht besteed aan de pootkleur van deze onvolwassen exemplaren. Een nota hierover werd reeds eerder in dit tijdschrift gepubliceerd (Meeus & Meeus, 1984). Het was onze goede vriend-collega dokter Klaas J. Eigenhuis die ons wees op de mogelijke samenhang tussen de in hoger geciteerde nota beschreven pootkleur van onvolwassen Geelpootmeeuwen en hun snavelkleur. Normaliter zou men inderdaad mogen veronderstellen dat bleke, geelachtige poten gecorreleerd zouden zijn met dito snavel, enz... Vanzelfsprekend ging dus in 1984 onze belangstelling vooral hiernaar uit. Deze interesse werd gedeeld door twee

enthousiaste reisgenoten, Jef van Ammel en Herman Nuytemans, die dagelijks 's morgens vroeger mee uit de veren kwamen en in de late namiddag de drukkende warmte opnieuw mee trotseerden om bij de havenuitbreidingswerken langdurig en nauwkeurig de meeuwen te observeren.

Onze bevindingen in 1983, wat de pootkleur betreft, werden opnieuw bevestigd: slechts exemplaren in of ruiend naar het derde winterkleed vertoonden bleek-beige, hooguit geelachtige poten, terwijl alle jongere exemplaren vleeskleurig-rose poten hadden.

Enigszins tegen onze verwachtingen in bleek de snavelkleur hiermee niet steeds gecorreleerd te zijn. Hoewel de meerderheid van de exemplaren in of ruiend naar het derde winterkleed een bleekgele of geelachtige shavel vertoonde met een grote, donkere gonysvlek, troffen we

Istanbul-Uskudar (Harem) met zicht op de Bosporus en het oude Constantinopel

Foto: H. Meeus

dagelijks in de groep toch enkele exemplaren van dezelfde leeftijd aan met een donkere snavel en min of meer uitgebreide grijze tot vleeskleurige basis en lichte punt of zelfs met een nog geheel donkere snavel zoals juvenielen. Een enkele keer konden we een vogel in derde winterkleed observeren met een bijna volwassen snavelkleur: echt geel met een roodbruine gonysvlek, deze laatste evenwel meer bruin dan typisch adult rood. Samengevat mogen we besluiten dat de overgrote meerderheid van de vogels in derde winterkleed een eerder bleekgele snavel vertoonde met op de gonys en daarrond een variabele hoeveelheid bruinzwart. Heel wat uitzonderingen bleken hier echter de regel te bevestigen en dit zowel in vertragende als in anticiperende zin. Het geheel verliep zowat volgens een Gauss-kurve waarbij een ongeveer volledig zwarte en een bijna volwassen snavel de uitersten vormden.

De aanwezige juvenielen en de exemplaren in eerste winterkleed hadden overwegend een volledig donkere, zwarte snavel. Enkele vertoonden een begin van lichtere ondersnavelbasis. De Geelpootmeeuwen in of ruiend naar hun tweede winterkleed hadden deels een donkere snavel met een min of meer uitgebreide grijze tot vleeskleurige lichte basis en soms een lichte uiterste bovensnavelpunt. Deze lichte snavelbasis bedroeg bij het andere deel van de tweede winterkleed-exemplaren tot meer dan de helft van de gehele snavel.

Klaas J. Eigenhuis (*in litt.*), die in het voorjaar 1984 te Lloret de Mar aan de Spaanse Costa brava heel wat Geelpootmeeuwen, vermoedelijk van de ondersoort *L.c. michahellis*, kon bestuderen, kon ons bijtreden wat betreft de variabiliteit en de soms aangetroffen discrepantie tussen snavel- en pootkleur enerzijds en vederkleed anderzijds.

Noch bij Grant (1982), noch in de bijdrage van Dr. P. Devillers in Cramp & Simmons (1983) vonden we precieze beschrijvingen van de snavelkleur bij de verschillende leeftijden van onvolwassen Geelpootmeeuwen. In het hoofdstuk over deze soort van Dr. F. Goethe in het onovertroffen werk van Glutz von Blotzheim & Bauer (1982) wordt wel meer nauwkeurige informatie verstrekt. Onze bevindingen wijzen echter op een nog grotere variabiliteit voor de verschillende leeftijden dan bij deze laatsten voor *L.c. michahellis* en *L.c. cachinnans* wordt aangegeven. We mogen stellen dat de snavelkleur van immature Geelpootmeeuwen een onbruikbaar criterium is voor een exacte leeftijdsbepaling.

Samenvatting

Tijdens de derde week van september 1984 waren wij opnieuw in de gelegenheid enkele honderden onvolwassen Geelpootmeeuwen *Larus cachin-*

nans, die vermoedelijk behoorden tot de subspecies *cachinnans*, te observeren te Istanbul-Uskudar aan de Bosporus. Nadat wij in 1983 voornamelijk aandacht hadden besteed aan de pootkleur van onvolwassen exemplaren (Meeus & Meeus, 1984), ging ditmaal onze aandacht hoofdzakelijk uit naar hun snavelkleur. Juvenielen en exemplaren in eerste winterkleed hadden overwegend een volledig donkere, zwarte snavel. Enkele vertoonden een lichte ondersnavelbasis. Exemplaren in of ruiend naar hun tweede winterkleed hadden voor een deel een donkere snavel met een min of meer uitgebreide grijze tot vleeskleurige lichte basis en soms een lichte bovensnavelpunt. Deze lichte snavelbasis bedroeg bij de andere exemplaren tot meer dan de helft van de gehele snavel. Exemplaren in of ruiend naar hun derde winterkleed vertoonden overwegend bleekgele, geelachtige snavels met grote donkere gonysvlek, hoewel steeds in de groep een aantal exemplaren in derde winterkleed gevonden werden waarbij de bleek-beige, hooguit geelachtige poten niet gecorreleerd waren met een bleekgele snavel. De snavels van deze laatste toonden een variabiliteit gaande van juveniele snavel, over eerste naar tweede wintersnavel. Eén derdejaars vertoonde zelfs een bijna volwassen snavel.

Dankwoord

Onze dank gaat op de eerste plaats naar Jean Lahaye, die sinds vele jaren de onvergetelijke Istanbul-excursies, hoofdzakelijk met het oog op het observeren van de najaarstrek aan de Bosporus, feilloos weet te organiseren, evenals naar de reeds genoemde uitstekende reisgezellen Jef van Ammel en Herman Nuytemans voor hun gewaardeerde medewerking. Dokter Klaas J. Eigenhuis was bereid met de hem eigen schrandereid en vriendelijkheid het manuscript kritisch door te lezen en aanvullende gegevens uit Spanje te verstrekken. Dr. Frans Grootaers, Mevrouw Barbara Lahaye en lic. Guy Croenen zorgden voor *résumé*, *Zusammenfassung* en *summary*.

Bibliografie

- Cramp S., K.E.L. Simmons, 1983. *The Birds of the Western Palearctic*. Volume III. Oxford, Oxford University Press.
- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, 1982. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 8/1. Wiesbaden, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Grant P., 1982. *Gulls, a guide to identification*. Calton, T. & A.D. Poyser.
- Meeus H., M.-L. Meeus, 1984. De pootkleur van onvolwassen Geelpootmeeuwen *Larus cachinnans* aan de Bosporus. *Wielewaal* 50: 68-69.

Résumé

Durant la troisième semaine de septembre 1984, nous avons, une nouvelle fois, eu l'occasion d'observer quelques centaines de Goélands leucophées *Larus*

cachinnans subadultes, appartenant, selon toute apparence, à la forme *cachinnans*. Lieu des observations: Istanbul-Uskûdar sur le Bosphore. En 1983, notre attention se porta, principalement, sur la couleur des pattes d'exemplaires subadultes (Meeus & Meeus, 1984). Cette fois la couleur du bec fut le principal objet de nos observations. Les exemplaires juveniles et les oiseaux en premier plumage hivernal présentaient, en majorité, un bec entièrement noirâtre. Quelques-uns avaient la base du maxillaire inférieur pâle. Exemplaires en deuxième plumage hivernal ou muant vers ce plumage, présentaient, en partie, un bec sombre avec une base allant du gris à couleur de chair, et parfois le sommet du maxillaire supérieur pâle. Chez d'autres de cette catégorie cette base s'étendait sur plus de la moitié du bec. Exemplaires en troisième plumage hivernal ou muant vers ce plumage, présentaient un bec jaune clair ou jaunâtre avec une tache sombre à l'angle inférieur. Cependant dans ce groupe un certain nombre d'oiseaux en troisième plumage hivernal fut observé qui n'accusait pas de corrélation entre les pattes jaunâtres et le bec jaune pâle. Les becs de ces derniers variaient du bec juvénile aux becs du premier et du deuxième plumage d'hiver. Un oiseau de trois ans avait un bec presque adulte.

Zusammenfassung

Während der dritten Septemberwoche hatten wir wiederum Gelegenheit, einige hundert unerwachsene Weisskopfmöwen *Larus cachinnans*, vermutlich Unterart *cachinnans*, in Istanbul-Uskûdar am Bosphorus zu beobachten.

Nachdem wir 1983 unsere Aufmerksamkeit hauptsächlich auf die Farbe der Füße der nicht erwachsenen Exemplare gerichtet hatten (Meeus & Meeus, 1984) konzentrierten wir uns diesmal hauptsächlich auf die Farbe des Schnabels.

Jugendliche Exemplare und solche im ersten Winterkleid hatten überwiegend einen total dunklen, schwarzen Schnabel. Einige hatten eine helle Unterschnabelbasis. Exemplare in der Mauser zum oder bereits im zweiten Winterkleid hatten einen teilweise dunklen Schnabel mit einer mehr oder weniger ausgebreiteten grauen bis fleischfarbenen hellen Basis und manchmal einen hellen Ueberschnabelpunkt. Diese helle Schna-

belbasis ging bei anderen Exemplaren bis über die Hälfte des ganzen Schnabels. Exemplare in der Mauser zum oder bereits im dritten Winterkleid hatten überwiegend blassgelbe, gelbliche Schnäbel mit grossem dunklen Gonysfleck. Es wurden jedoch stets in der Gruppe eine Anzahl Exemplare im dritten Winterkleid gefunden, wobei die blassen, beinahe gelblichen Füße nicht gekoppelt waren an einen blassgelben Schnabel. Die Schnäbel dieser letzteren zeigten eine Verschiedenheit, die vom juvenilen Schnabel über den ersten zum zweiten Winterschnabel reichte. Ein dreijähriges Exemplar hatte sogar einen nahezu Erwachsenenschnabel.

Summary

During the third week of September 1984 we had another opportunity to observe in Istanbul-Uskûdar, at the Bosphorus, some hundreds of immature Yellow-legged Herring Gulls *Larus cachinnans*, probably of the subspecies *cachinnans*. Whereas in 1983 we had paid special attention to the leg colour of immature specimens (Meeus & Meeus, 1984), our attention was now mainly drawn to their bill colour. Juveniles and specimens in first winter plumage had chiefly a completely dark, blackish bill. Some had a light-coloured base of the lower mandible. Specimens in second winter plumage or moulting into it partly had a dark bill with a more or less extensive grey to flesh-coloured light base and sometimes a light-coloured tip of the upper mandible. As for the other specimens, this light-coloured base of the bill took up to more than half of the entire bill. Specimens in their third winter plumage or moulting into it had mainly palish yellow, yellowish bills with an extensive dark patch at gonys, although each time in the group a number of specimens in third winter plumage was found whose pale beige, at best yellowish legs did not correlate with a palish yellow bill. The bills of the latter had a variability going from juvenile bill colour, via first to second winter bill colour. One specimen in its third year even had an almost adult bill colour.

Dr. H. Meeus en M.-L. Meeus, Langvenstraat 25, B-2300 Turnhout.

ontvangen op 12 november 1984

Deelnemers aan de Istanbul-excursie 1984.

Telling van landvogels in Vlaanderen : resultaten van de zomer 1983

Geert Bilcke

1. Inleiding

Alhoewel het tellen van landvogels in Vlaanderen voornamelijk bedoeld is om de schommelingen van de broedpopulaties in de loop der jaren na te gaan, hebben we de medewerkers gevraagd om ook op andere tijdstippen van het jaar te tellen. Dit kan immers belangrijke gegevens opleveren over de doortrekkers en overwinteraars. Dit artikel geeft een samenvatting van de resultaten, bekomen vanaf juli 1983 tot en met februari 1984.

2. Resultaten

Wat de winterperiode betreft (november tot en met februari) werd ons slechts 1 telling toegestuurd, zodat het op dit ogenblik weinig zin heeft om deze

resultaten te analyseren. Niettemin een pluim voor de betrokken teller.

Voor de zomer en herfst (juli tot en met oktober) bereikten ons 12 tellingen uit 9 verschillende gebieden, wat het werk was van 5 tellers.

Tabel 1 werd opgesteld aan de hand van de observaties van vogels die binnen het gebied werden waargenomen, tabel 2 aan de hand van observaties van overvliegende vogels.

In totaal werden 610 waarnemingen genoteerd van 54 soorten binnen de gebieden. Zoals voor het broedseizoen kwam ook hier geen enkele soort in alle gebieden voor. De meest verspreide soorten in deze 9 gebieden zijn Houtduif, Winterkoning, Merel, Tjiftjaf, Pimpelmees en Koolmees, dus dezelfde soorten als tijdens het broedseizoen.

Tabel 1: Gegevens per soort. G = aantal gebieden waarin de soort werd waargenomen, N = totaal aantal observaties voor de soort, N/G = gemiddeld aantal observaties per gebied.

Soort	G	N	N/O
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	1	6	6
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	2	33	16,5
Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>	2	3	1,5
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	3	28	9,3
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	1	3	3
Holenduif <i>Columba oenas</i>	2	2	1
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	5	15	3
Turkse Tortel <i>Streptopelia decaocto</i>	2	5	2,5
Tortelduif <i>Streptopelia turtur</i>	2	5	2,5
Groene Specht <i>Picus viridis</i>	1	2	2
Grote Bonte Specht <i>Dendrocopos major</i>	3	9	3
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	2	3	1,5
Boerenwaluw <i>Hirundo rustica</i>	2	52	26
Huiswaluw <i>Delichon urbica</i>	1	10	10
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	1	17	17
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	1	2	2
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	2	4	2
Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>	8	45	5,6
Heggenmus <i>Prunella modularis</i>	2	3	1,5
Roodborst <i>Erithacus rubecula</i>	4	9	4,2
Zwarte Roodstaart <i>Phoenicurus ochrurus</i>	1	1	1
Roodborsttapuit <i>Saxicola torquata</i>	2	8	4
Tapuit <i>Oenanthe oenanthe</i>	1	2	2
Merel <i>Turdus merula</i>	8	29	3,6
Zanglijster <i>Turdus philomelos</i>	3	7	2,3
Grote Lijster <i>Turdus viscivorus</i>	2	2	1
Kleine Karekiet <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	1	17	17
Spotvogel <i>Hippolais icterina</i>	1	1	1
Grasmus <i>Sylvia communis</i>	1	1	1
Tuinfluitier <i>Sylvia borin</i>	2	2	1
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	4	12	3
Tjiftjaf <i>Phylloscopus collybita</i>	6	15	2,5
Fitis <i>Phylloscopus trochilus</i>	3	13	4,3
Grauwe Vliegenvanger <i>Muscicapa striata</i>	1	1	1
Staartmees <i>Aegithalos caudatus</i>	1	4	4
Matkop <i>Parus montanus</i>	3	7	2,3
Kuifmees <i>Parus cristatus</i>	1	3	3

Zwarte Mees <i>Parus ater</i>	1	2	2
Pimpelmees <i>Parus caeruleus</i>	6	17	2,8
Koolmees <i>Parus major</i>	8	20	2,5
Boomklever <i>Sitta europea</i>	2	8	4
Boomkruiper <i>Certhia brachydactyla</i>	4	14	3,5
Wielewaal <i>Oriolus oriolus</i>	2	4	2
Klaapekster <i>Lanius excubitor</i>	1	1	1
Vlaamse Gaai <i>Garrulus glandarius</i>	4	17	4,2
Ekster <i>Pica pica</i>	5	8	1,6
Zwarte Kraai <i>Corvus corone</i>	4	8	4,5
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	4	65	16,2
Huismus <i>Passer domesticus</i>	4	26	6,5
Ringmus <i>Passer montanus</i>	2	16	8
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	3	8	2,7
Groenling <i>Carduelis chloris</i>	1	1	1
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>	1	4	4
Geelgors <i>Emberiza citrinella</i>	1	4	4

Tabel 2: Gegevens per soort voor overvliegende vogel. Afkortingen als tabel 1.

Soort	G	N	N/G
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	4	8	2
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	2	2	1
Boomvalk <i>Falco subbuteo</i>	1	1	1
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	1	1	1
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	2	33	16,5
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	6	23	3,8
Zilvermeeuw <i>Columba palumbus</i>	1	1	1
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	7	89	12,7
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	1	1
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	1	7	7
Boerenwaluw <i>Hirundo rustica</i>	3	11	3,6
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	2	6	3
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	1	5	5
Merel <i>Turdus merula</i>	2	2	1
Kramsvogel <i>Turdus pilaris</i>	1	5	5
Koperwiek <i>Turdus iliacus</i>	1	30	30
Vlaamse Gaai <i>Garrulus glandarius</i>	2	3	1,5
Zwarte Kraai <i>Corvus corone</i>	5	14	2,8
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	5	136	27,2
Huismus <i>Passer domesticus</i>	2	15	7,5
Groenling <i>Carduelis chloris</i>	2	3	1,5
Sijs <i>Carduelis spinus</i>	1	26	26
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>	3	4	1,3

Voor de overvliegende vogels werden 426 waarnemingen genoteerd van 23 soorten. Acht van deze soorten werden niet binnen de gebieden gezien: IJsvogel, Scholekster, Boomvalk, Buizerd, Zilvermeeuw, Kramsvogel, Koperwiek en Sijs. De talrijkst overvliegende soorten zijn Spreeuw, Houtduif, Zwarte Kraai en Kokmeeuw.

3. Vooruitzichten

Gedurende het najaar 1983 en het voorjaar 1984 zijn nog een twintigtal brieven en telefoontjes binnengekomen van mensen die hun medewerking aanboden. Dit betekent dat de medewerking steeds toeneemt, en het geeft tevens moed om met dit telprogramma door te gaan.

Het volgende artikel zal een vergelijking bevatten tussen het broedseizoen 1983 en 1984. Indien het aantal herhaalde tellingen groot genoeg is, zal het reeds mogelijk zijn om de voor- of achteruitgang van bepaalde soorten aan te tonen.

Tot besluit willen we de medewerkers danken voor hun inspanningen.

Geïnteresseerde personen kunnen steeds inlichtingen bekomen bij de auteur.

Dr. G. Bilcke, Universiteit Antwerpen (U.I.A.), Departement Biologie, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk of Cliviastraat 9, 2610 Wilrijk (03/829 07 42).

ontvangen op 16 augustus 1984

Opmerkelijke ornithologische meldingen

Gegevens voor deze rubriek worden verwacht bij de redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

Deze waarnemingen hadden plaats in 1984, tenzij anders vermeld is. Ze werden niet op hun juistheid gecontroleerd en een aantal onder hen dient nog ter homologatie te worden voorgelegd.

Roodkeelduiker *Gavia stellata*

Van 18 tot 26 november: 1 ex. te Mol (J. Loos, G. Deckx, J. Sas, W. van Duffel); van 2 tot 9 december: 2 ex. te Knokke (G. Burggraave, F. Willemyns, T. Defoort, M. Seys); 28 december: 2 ex. te Zeebrugge-Dudzele (F. Willemyns, H. Soete).

Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

24 oktober: 2 ex. te Retie (D. Meeus, J. Loos, G. Deckx); 12 december: 2 ex. te Walem (D. Symens); van 2 tot 16 december: 1 ex. op de E 10-plas te Schoten (D. en P. Symens).

Kuifduiker *Podiceps auritus*

Zie *Wielewaal* 50: 374, 440 en 51: 31, het overzomerend ex. te Antwerpen-Blokkersdijk werd voor het laatst gezien op 12 november (C. Steeman).

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

20 oktober: 71 ex. te Lillo (J. van Impe); 25 december: 4 ex. te Wuustwezel (H. Nuytemans).

Kuifaalscholver *Phalacrocorax aristotelis*

27 december: 1 adult in de haven te Zeebrugge (F. Willemyns, F. de Ruwe, J. Maeckelbergh, T. de Schuyter, G. de Potter, H. Soete).

Roerdomp *Botaurus stellaris*

20 en 27 december: 1 ex. te St.-Margriete (A. van Wassenhove).

Kwak *Nycticorax nycticorax*

13 september: 1 juveniel te Neerpelt (M. de Clerck, J. van Hertem).

Grote Zilverreiger *Egretta alba*

Van 26 tot 28 oktober: 1 ex. op de Saarluis in Midden-Limburg (K. Borgs).

Ooievaar *Ciconia ciconia*

30 september: 1 pleisterend ex. te Eksel (M. en I. Schouteden).

Lepelaar *Platalea leucorodia*

December: nog 3 pleisterende ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraave, F. Willemyns, T. Defoort, M. Seys, e.a.).

Kleine Zwaan *Cygnus columbarius*

28 oktober: 8 ex. te Zeebrugge-Dudzele (F. Willemyns, T. Defoort, F. Vanhee, B. Jansseune); 16 december: 61 ex. te Waterland-Oudeman (A. van Wassenhove); sinds 21 december: tot 42 ex. te Meetkerke (F. Willemyns, H. Soete, T. Defoort e.a.).

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*

Op 13 januari 1985: 9 adulte ex. en 1 juveniel

pleisterend aan de Nete te Kasterlee (H. Lesseliers), op 20 januari 1985 14 adulte ex. en 1 juveniel ter plaatse (H. en M.-L. Meeus).

Taigarietgans *Anser fabalis fabalis*

Van 16 tot 20 december: 3 ex. te Brecht (D. en P. Symens); 19 en 20 januari 1985: 25 ex. te Retie (H. en M.-L. Meeus).

Roodhalsgans *Branta ruficollis*

Van 27 tot 30 december: 1 adult ex. en 1 juveniel te Zandvliet (J. de Ridder, L. Benoy, V. Dupont, C. Steeman, G. Huyskens e.a.).

Bergeend *Tadorna tadorna*

28 september: 880 ex. te Lillo (J. van Impe).

Krooneend *Netta rufina*

12 november: 1 ♂ te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman, V. Beeldens).

Witoogend *Aythya nyroca*

Zie *Wielewaal* 51: 31, het ♀ op de E 10-plas te Minderhout was nog steeds aanwezig op 31 december (D. Symens, H. Nuytemans).

Toppereend *Aythya marila*

13 december: 24 ex. te Nieuwpoort (J. Borrey, D. Raes).

Stellers Eider *Polysticta stelleri*

23 en 24 september: respectievelijk 1 en 2 ♀♀ te Oostende (P. Lingier, J.-P. Deputter, B. en P. Opstaele), het betreft de derde waarneming van deze soort in België (zie *Wielewaal* 50: 329).

IJseend *Clangula hyemalis*

Van 10 tot 24 november: 1 onvolwassen ♀ te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman, L. Janssen, G. Simons, C. Snyers, R. van Cleuvenbergen e.a.).

Grote Zeeëend *Melanitta fusca*

13 november: 13 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen, P. Gerené, P. Symens, B. Govaerts); sinds 18 november: 1 ♀ te Mol (J. Loos, G. Deckx, J. Sas, W. van Duffel).

Wespendief *Pernis apivorus*

27 oktober: 2 ex. te Balen-Wezel (F. Vreysen); 3 november: nog 1 ex. te Essen (K. Verschoore).

Rode Wouw *Milvus milvus*

1 november: 1 ex. op de Tenhaagdoornheide in Midden-Limburg (F. van Brabant).

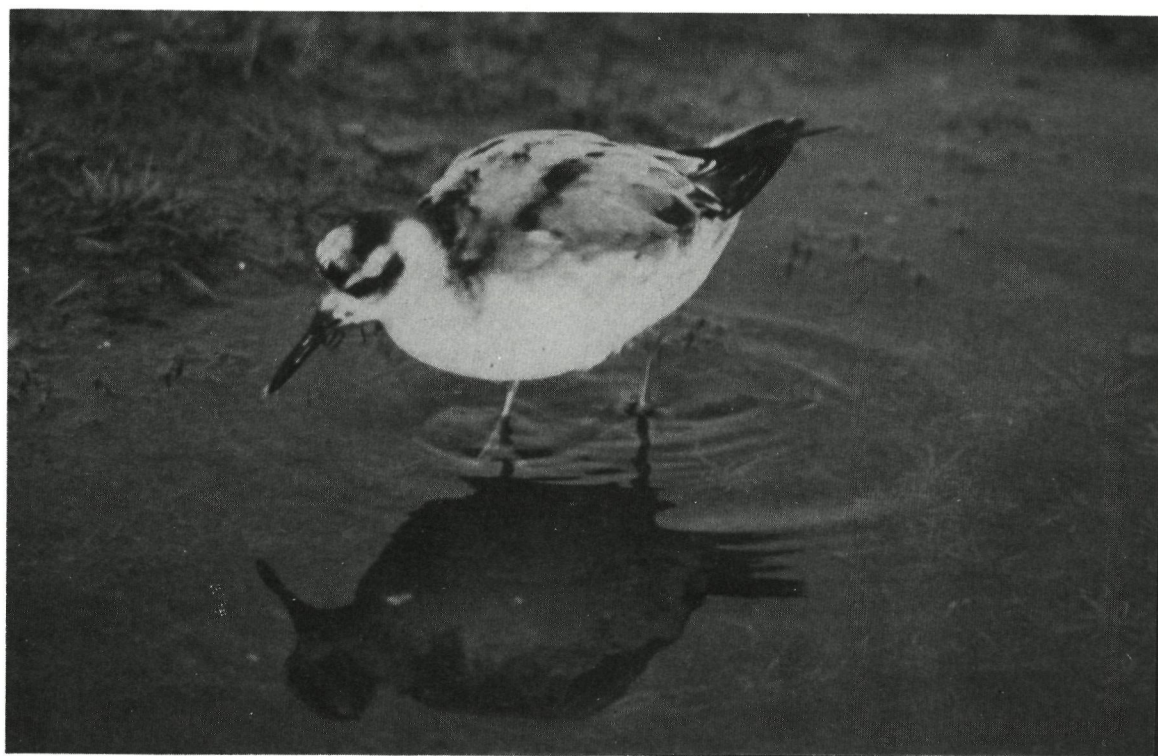
Ruigpootbuiterd *Buteo lagopus*

1 en 2 november: respectievelijk 1 en 2 ex. te Mol (J. Loos, G. Deckx); 10 november en 26 december: 1 ex. te Zuienkerke (F. Willemyns, T.

Phalaropus fulicarius in eerste winterkleed, Oostende, december 1984

Foto: R. François

Phalaropus fulicarius in eerste winterkleed, Oostende, december 1984

Foto: R. François

Defoort); 26 november: 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

Visarend *Pandion haliaetus*

Correctie *Wielewaal* 50: 441: het zieke exemplaar werd aangetroffen in de Steenbeemden te Kessel op 27 september 1984 (S. Janssens, F. van Dijck, F. Valvekens, S. Wuyts); tijdens de maand september: tot 3 ex. te Mol en omgeving (F. Smets, J. Loos, G. Deckx e.a.); 20 oktober: 1 ex. te Terlaemen in Midden-Limburg (K. Borgs); 27 oktober: 1 ex. te Hechtel (L. Hermans).

Slechtvalk *Falco peregrinus*

12 september: 1 ex. te Mol (W. van Duffel); 9 november: 1 ex. te Nieuwpoort (J. Gaytant); 14 november: 1 ex. te Meetkerke (F. Willemyns); 18 december: 1 ex. te Arendonk (L. Deckx, E. Antonissen e.a.).

Porseleinhoen *Porzana porzana*

30 november: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (D. Verstraete).

Kraanvogel *Grus grus*

3 oktober: 5 ex. te Mol-Postel (E. Tubbeckx, J. Claes); 11 november: groepen van ongeveer 200 en 250 ex. te Lommel (J. van Endert, J. Scheepens) en groepen van 250 en 65 ex. te Eksel (N. Geypen, A. Geuens); 12 november: 50 ex. te Overpelt (P. Renckens), een honderdtal te Poederlee (F. Willems) en 100 à 120 ex. te Lille (W. Debaere); 15 november: meer dan 100 ex. te Zonhoven (R. Baeten); 16 november: 31 ex. te Knokke (G. Burggraeve) en groepen van 24 en ongeveer 100 ex. te Houthalen (S. Bloemen); 26 november: 170 ex. te Lommel (J. Bosmans); 12 december: 1 ex. te Lommel (M. Emmers, A. Geypen).

Goudplevier *Pluvialis apricaria*

13 december: 1850 ex. pleisterend op weiland te Nieuwpoort (J. Borrey, D. Raes).

Kleine Strandloper *Calidris minuta*

9 december: nog 2 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

Zwarte Ruiter *Tringa erythropus*

24 november: 2 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (P. Gerené, W. Verschueren).

Rosse Franjepoot *Phalaropus fulicarius*

Zie *Wielewaal* 51: 32, het ex. te Oostende bleef ter plaatse tot 2 januari 1985 (R. François).

Vorkstaartmeeuw *Larus sabini*

Van 25 tot 28 november: 1 juveniel in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve), zie ook *Wielewaal* 51: 32.

Geelpootmeeuw *Larus cachinnans*

24 december: 1 adult te Oostende (L. Benoy, D. Symens, J. van Ammel).

Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

Tijdens de tweede helft van december werd

geregeld 1 adult waargenomen te Oostende (J. van Esbroeck, R. François, P. Sys, K. Eigenhuis, R. Vermeyen, M. Verdonck en vele anderen), half januari 1985 zelfs 2 adulte ex. en 1 juveniel ter plaatse (R. François).

Grote Stern *Sterna sandvicensis*

9 september: 1 ex. te Zandvliet (J. van Impe).

Boerenwaluw *Hirundo rustica*

25 november: nog 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

Grote Pieper *Anthus novaeseelandiae*

13 oktober: 1 ex. te Neerpelt (M. de Clerck, J. van Hertem).

Paapje *Saxicola rubetra*

1 november: nog 1 ex. te Wijchmaal (W. Loenders).

Roodborsttapuit *Saxicola torquata*

13 december: 1 ♂ te Nieuwpoort (J. Borrey, D. Raes).

Waaierstaartrietzanger *Cisticola juncidis*

8 november: 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve).

Bladkoninkje *Phylloscopus inornatus*

Sinds 8 november: 1 ex. aan het Zwin te Knokke, mogelijk het eerste overwinteringsgeval voor België, en op 27 november zelfs 2 ex. (G. Burggraeve); zie ook *Wielewaal* 51: 32.

Tjiftjat *Phylloscopus collybita*

26 november: 1 roepend ex. te Eksel (A. Geuens) en 5 ex. te Mol (J. Henderickx); tijdens de maand december: nog een vijftal ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraeve); 15 en 25 december: 2 ex. te Wuustwezel (H. Nuytemans); 4 januari 1985: 1 ex. te Arendonk (L. Deckx).

Klaapekster *Lanius excubitor*

13 oktober: 1 ex. aan de Platwijers in Midden-Limburg (M. Schepers); 21 oktober: 1 ex. te Mol (W. van Duffel, J. Loos, G. Deckx, J. Sas); 13 januari: 1 ex. aan de Beneden-Schelde bij het Galgenschoor (M. Gielen).

Kauw *Corvus monedula*

23 december: 2 ex. met kenmerken van *soemmeringii* te Wuustwezel (D. Symens).

Raaf *Corvus corax*

2 oktober: 1 ex. te Lommel (E. Wellens).

IJsgors *Calcarius lapponicus*

10 november: 1 ex. te Uitkerke, 22 december: 4 ex. te Uitkerke en 26 december: 1 ex. te Wenduine (F. Willemyns, T. Defoort, F. Vanhee, H. Soete, B. Jansseune).

Sneeuwgorz *Plectrophenax nivalis*

25 november: 1 ex. te Mol (J. Loos).

Geelgorz *Emberiza citrinella*

21 juli: 1 albino ex. te Kalmthout (W. de Bock).

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad *Wielewaal* publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé”, „Zusammenfassung” en „summary” door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. **Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insecten, enz...** De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948); bij meerdere referenties: (Segers, 1948; Grootaers, 1958); en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. Stad van uitgifte, naam van de uitgever.
bv. Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn: Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.

In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuurgegevens moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurenfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*.

WIELEWAAL

JAARGANG 51 - FEBRUARI 1985

R. FRANÇOIS. Eerste waarneming van een Koningseider <i>Somateria spectabilis</i> in België.	33
H. BERGHMANS, K. LEYSEN, J. VOLDERS. Ontdekking van een belangrijke broedconcentratie van de Kwartelkoning <i>Crex crex</i> in België.	36
J. STEVENS. Enkele aspecten van de associatie van Spreeuwen <i>Sturnus vulgaris</i> met koeien. ...	41
T. DE SCHUYTER. Nieuwe waarneming van een Terekruiter <i>Xenus cinereus</i> in de Achterhaven te Dudzele-Zeebrugge.	47
P. MAES, H. MEEUS, H. VOET. Het huidig voorkomen van de Boomleeuwerik <i>Lullula arborea</i> als broedvogel in Vlaanderen - Addendum.	50
G. BILCKE. Telling van landvogels in Vlaanderen: broedseizoen 1983-1984.	52
H. MEEUS, M.-L. MEEUS. De snavelkleur van onvolwassen Geelpootmeeuwen <i>Larus cachinnans</i> aan de Bosporus.	57
G. BILCKE. Telling van landvogels in Vlaanderen: resultaten van de zomer 1983.	60
Opmerkelijke ornithologische meldingen.	62

Titelblad: Spreeuw *Sturnus vulgaris* — Foto: R. Mathys